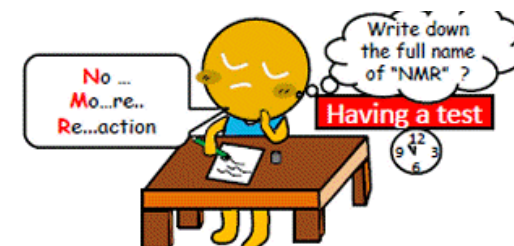

Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

*kao spektroskopska metoda za određivanje
strukture (organskih) spojeva*

✓ ***Bruker 300 i 600 MHz NMR spektrometri
na Institutu RUĐER BOŠKOVIĆ u Zagrebu***

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

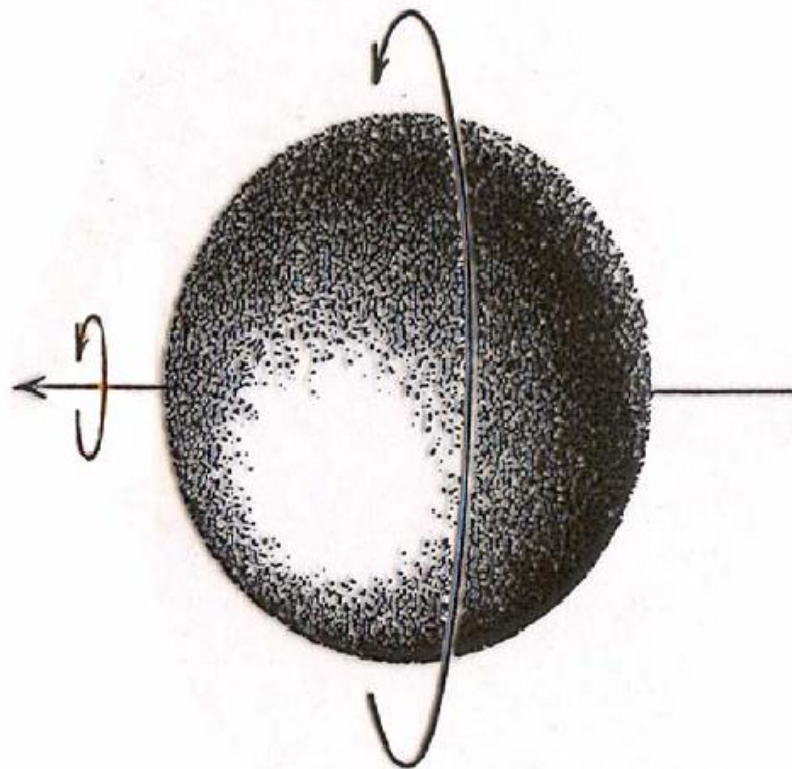
✓ Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Tipovi: ^1H i ^{13}C (promatrat ćemo protone i jezgre ugljika)
- Nuklearni spin i rezonancija:
  - 1946.g. – počeci upoznavanja fenomena NMR (Pauli)
  - 1970-tih – FOURIER-transformacijski NMR
- NMR podrazumijeva apsorpciju energije u području radio-valova (10^2 - 10^5 m)

□ Fizikalni principi

□ Vrtanju nabijene jezgre, koja inducira magnetski moment, možemo usporediti s električnom strujom u žici savinutoj u petlju, koja također stvara magnetsko polje kao što je poznato iz klasične fizike.

Spin je karakteriziran kvantnim brojem ukupnog spina jezgre **I**. Jezgre koje rotiraju i imaju kvantni broj spina jezgre različit od nule, ponašaju se kao mali magneti, tj. magnetni dipoli.

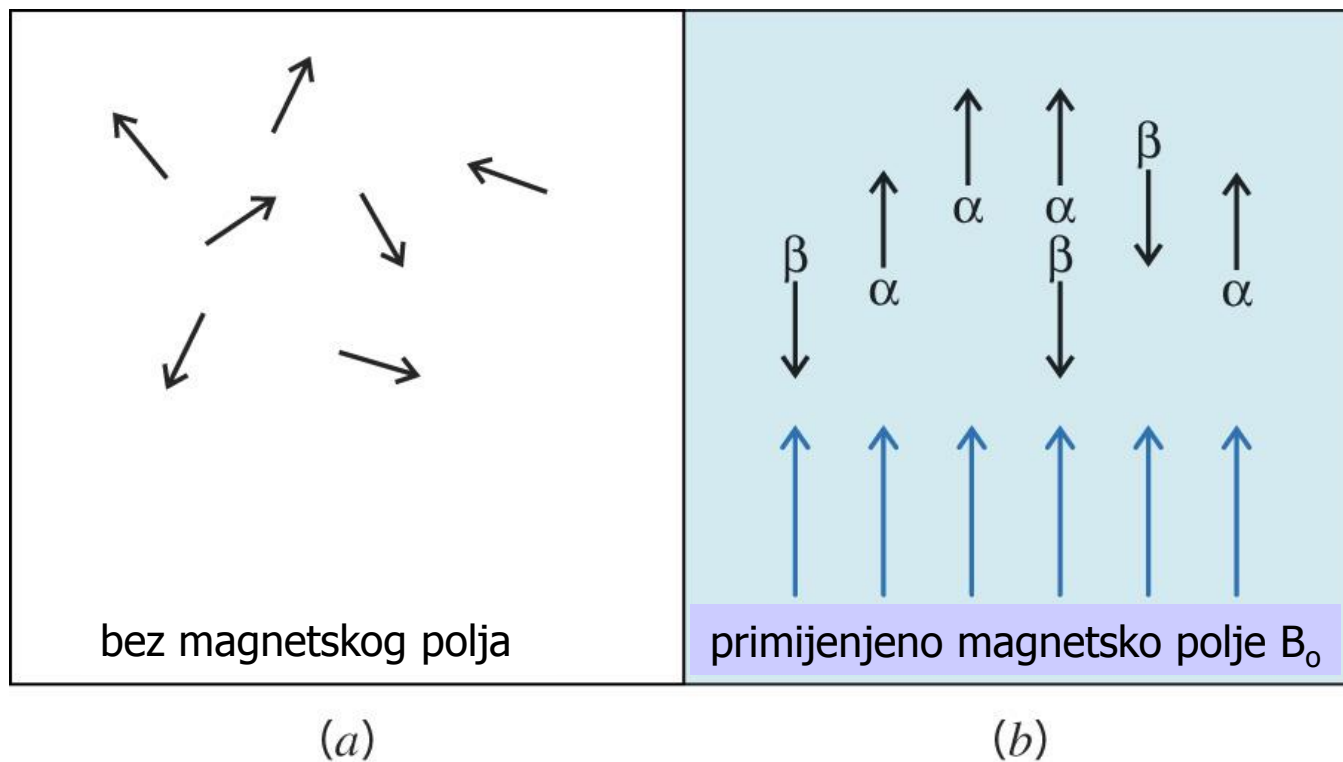

Vrtanja nabijene jezgre (^1H) inducira magnetski dipol.

✓ Osnovni fenomen NMR-a

- Jezgra se giba i rotacijom se ponaša kao mali magnet. Usmjerava se u sve smjerove.
- Jezgra se u magnetskom polju usmjerava ovisno o magnetskom broju
- Spinski broj **I** za ^1H i ^{13}C iznosi $\frac{1}{2}$, dakle obje jezgre imaju dvije orijentacije u magnetskom polju: u istom smjeru i suprotno (na višem energijskom nivou) od magnetskog polja
- I jezgre ^{15}N , ^{19}F i ^{31}P imaju isti spinski broj

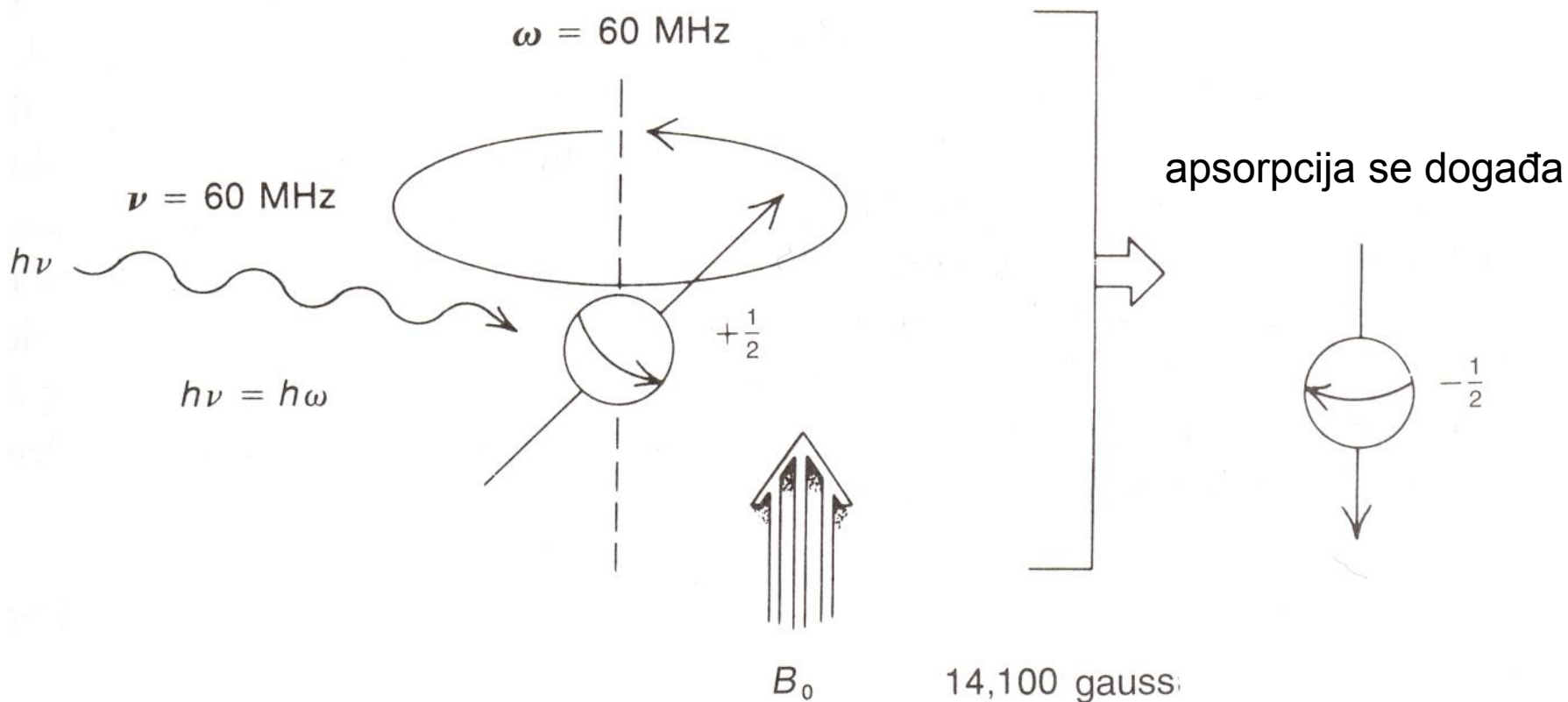
✓ Prikaz dipola bez (a) i uz prisutnost (b) magnetskog polja

- Apsorpcijom energije od strane jezgre dobivamo drukčiju raspodjelu dipola. Razlika u energiji proporcionalna je jakosti magnetskog polja.

✓ Mehanizam apsorpcije (rezonancije)

□ Proces nuklearne magnetske rezonancije: do apsorpcije dolazi kada se oscilirajuća električna komponenta ulaznog zračenja izjednači s frekvencijom električnog polja generiranog vrtnjom jezgre ($\nu = \omega$). Ukoliko imamo ovakve uvjete govorimo o **REZONANCIJI** - jezgra je u rezonanciji s dolaznim elektromagnetskim valom.

✓ ^1H rezonancijske frekvencije kod raznih magnetskih polja

frekvencija (MHz)	Polje (Tesla)
60	1,4
90	2,1
100	2,35
200	4,7
250	5,9
270	6,3
360	8,46
600	14,1
900	21,1
1000	23,5

✓ NMR-om možemo pratiti:

1. NUKLEARNU APSORPCIJU – razliku apsorbiranih energija (Ta metoda se naziva i METODA KONTINUIRANOG VALA ili CW NMR; potrebno je oko **30 mg** uzorka)
2. NUKLEARNU INDUKCIJU (RELAKSACIJSKI EFEKT) – na osnovu zračene energije, dovoljan je uzorak od **nekoliko mg** (tzv. FT NMR)

■ Nuklearna apsorpcija i nuklearna indukcija

✓ NUKLEARNA APSORPCIJA – narine se izvana radiofrekventna energija, a jezgra apsorbira onu frekvenciju koja je potrebna za rezonanciju odnosno apsorpciju i taj se fenomen razlike apsorbirane energije mjeri; Drugim riječima, mijenjajući vanjsku frekvenciju, jezgra će apsorbirati točno onu energiju koja je pogodna i doći će do naglog skoka u energiji

✓ NUKLEARNA INDUKCIJA – pobudimo jezgru ***RADIOFREKVENTNIM PULSOM***, jezgra apsorbira frekvenciju, dolazi do rezonancije, a zatim jezgra relaksira (povrat u niži energijski nivo) i taj fenomen se mjeri, koristeći Fourier-ove transformacije

Radiofrekventni puls (koji obuhvaća polje puno frekvencija) pobuđuje ne samo 1 jezgru već sve jezgre istovremeno, koje u tom području dolaze u rezonanciju!

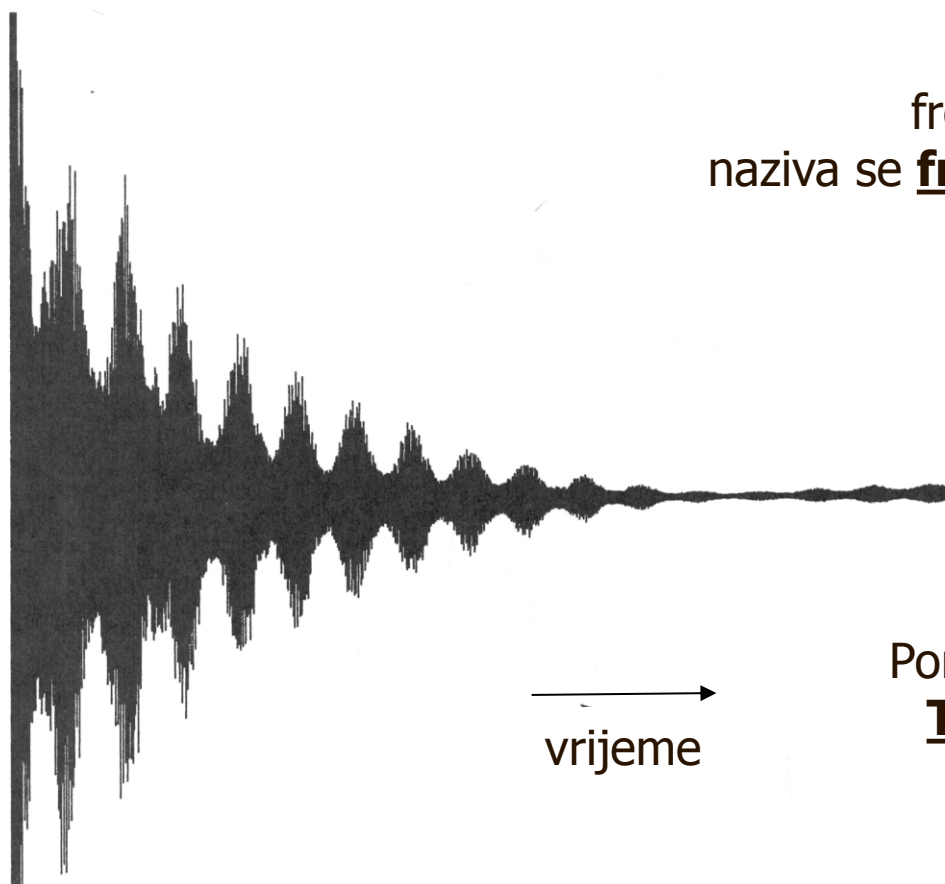
■ **Rezonancija**

- Rezonancija odgovara određenom energijskom području jezgre
- Pogodno je što svaka jezgra ovisno o svojoj **kemijskoj OKOLINI** ima različitu energiju rezonancije, odnosno kao rezultat se javljaju signali različitih frekvencija

■ **Vrijeme AKUMULACIJE – sakupljanje podataka**

■ Nuklearna indukcija - Pulsni Fourier Transform FT NMR instrument

Istovremeno emitiranje različitih frekvencija elektromagnetnog zračenja naziva se **free-induction decay (FID) signal** ili **time-domain signal**

Pomoću matematičke metode **FOURIER TRANSFORM**, signal se iz vremenske prevodi u domenu frekvencije

✓ Mjerenje spektra

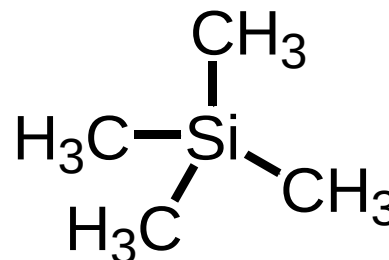
University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- ^1H i ^{13}C NMR spektre mjerimo u otapalu bez vodika ili u takvom otapalu gdje je vodik u obliku koji se ne registrira (CCl_4 , CDCl_3 , D_2O , C_6D_6 , DMSO-d_6)
- Za ^{13}C NMR potrebna je osjetljivija detekcija, jer je koncentracija koja je za ^1H NMR dovoljna, ovdje premala
- Bitno je da se kod snimanja NMR spektara ne troši uzorak, samo ga otapamo
- Otapala imaju frekvenciju rezonancije u sasvim drugom području od onog gdje mjerimo pikove

- STANDARD je **TMS** (*tetrametilsilan*), nije toksičan, jeftin, inertan, ima samo jedan signal, pogodan i za ^1H i ^{13}C NMR

Do rezonancije dolazi kod neke ekstremno visoke frekvencije (gdje većina spojeva ne rezonira)

- TMS je hlapiva tekućina niskog vrelišta, te nakon snimanja uzorak lako prevedemo u čistu formu.
- Svih 12 vodikovih atoma su potpuno identični i zato je dobro da tada male količine TMS-a daju veliki odaziv u spektru

✓ Kemijski pomak

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- Da bi mogli koristiti iste raspone za različite instrumente, kemijski pomak izražava se u **ppm** jedinicama (to je broj koji ne ovisi o polju)

$$\delta = \frac{\text{frekv. uzorka [Hz]} - \text{frekv. TMS [Hz]}}{(\text{RADNA FREKVENCIJA MAGNETA ZA REZONANCIJU [MHz]})}$$

- Kemijski pomak, koji mjeri poziciju signala, bit će isti bez obzira na instrument, što je onda olakšavajuća okolnost kod uspoređivanja spektara
- U području od 0-10 ppm registramo sve vodike, a u intervalu 0-200 ppm sve ugljike (za iste molekule razmaci su puno veći za ^{13}C nego za ^1H jezgru)

■ Kemijski pomak

- Kemijski pomak jezgre odražava njenu elektronsku okolinu on je, dakle, ***funkcija elektronske gustoće oko jezgre***
- Kemijski pomak je posljedica činjenice da na jezgre, ne djeluje samo magnetsko polje B_0 , koje se primjenjuje u eksperimentu, već individualno magnetsko polje B_i , koje je posljedica superpozicije polja B_0 i lokalnog magnetskog polja, B_{ind} , induciranog gibanjem elektrona oko jezgre suprotnog smjera od B_0 .
- Stoga je kemijski pomak osjetljiv na konfiguracijska i konformacijska obilježja molekule!
- ***NEZASJENJENO PODRUČJE*** (nisko polje, visoke frekvencije)
- ***ZASJENJENO PODRUČJE*** (visoko polje, niske frekvencije)

✓ Intenzitet NMR signala i integracija

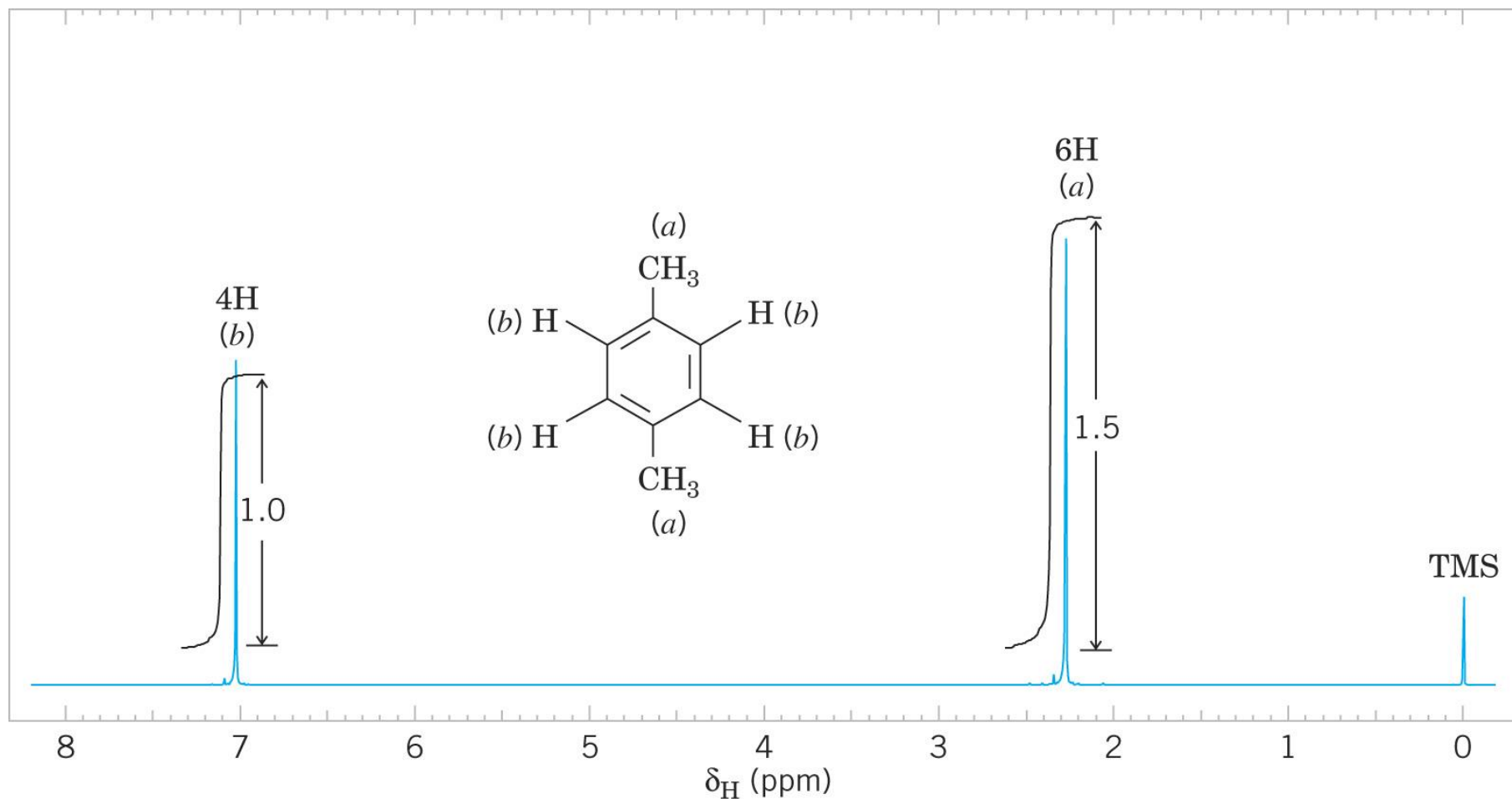
- Integral površine signala u protonskom spektru proporcionalan je BROJU PROTONA
- U ^{13}C NMR spektru su pikovi točni i oštri, NEMA INTEGRACIJE

Protonska nuklearna magnetska rezonancija (^1H NMR)

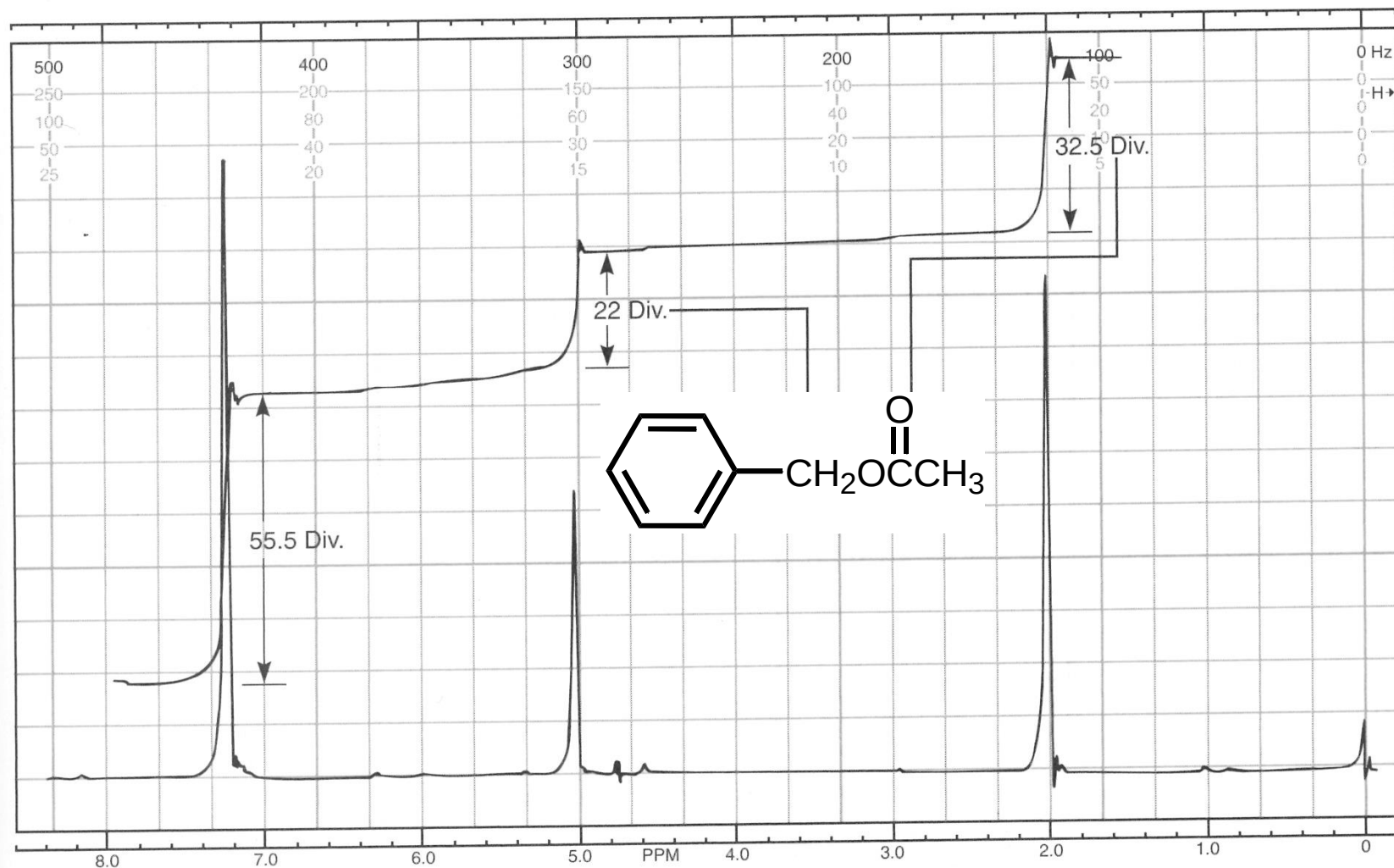
■ ^1H NMR spektar 1,4-dimetilbenzena

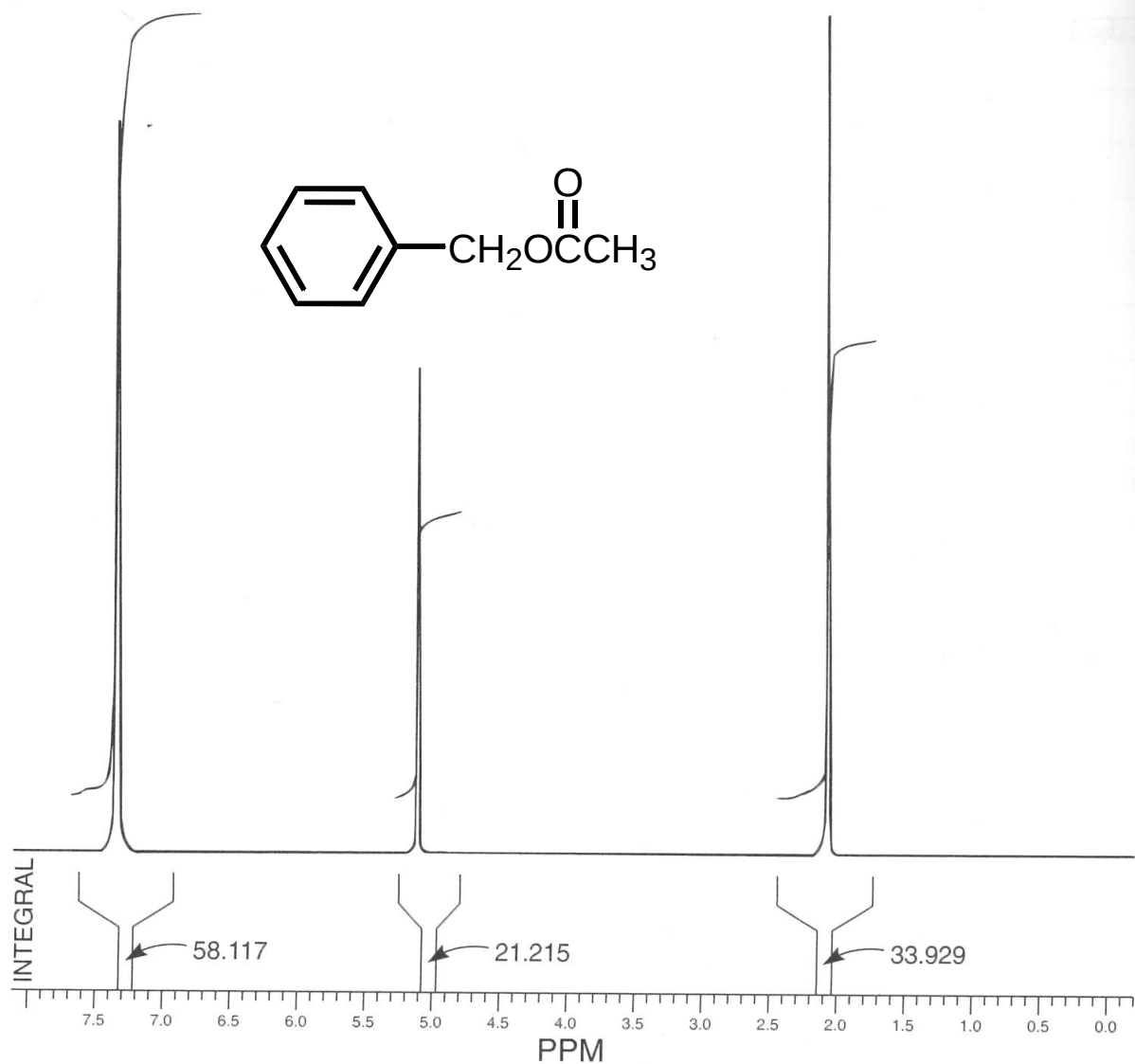
University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

✓ Određivanje *omjera integrala* za benzil-acetat

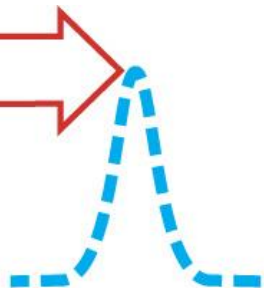

✓ Integrirani spektar benzil-acetata snimljen na 300 MHz
FT NMR

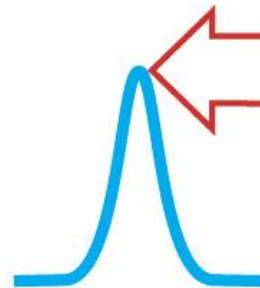

✓ Utjecaj struje elektrona na kemijski pomak

Ukoliko je struja elektrona odsutna, signal bi se mogao ovdje pojaviti

Zaklanjanje u više polje strujom elektrona

PORAST FREKVENCije

Niže polje

Više polje

□ Dokaz delokalizacije elektrona u aromatskim spojevima

- Ukoliko je benzen smješten u jako magnetsko polje – inducira se struja π -elektronskog prstena suprotna magnetskom polju (“pravilo desne ruke”)
  - Pod tim utjecajem protoni benzena su veoma “deshielded” – nezaklonjeni, nezasjenjeni, odnosno u nižem polju (njihov signal je singlet na δ 7.27)
- Općenito su protoni na rubovima aromatskih spojeva jako “deshielded” (nezaklonjeni)
  - “Deshielding” (otklanjanje) ovih protona je fizikalni dokaz za aromatičnost

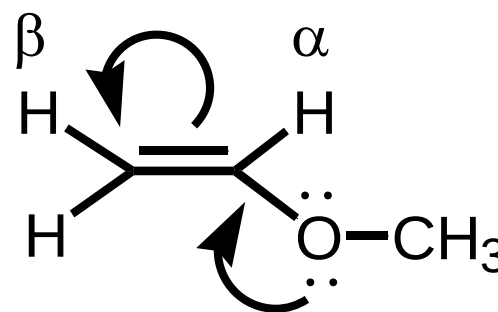
✓ Induktivni efekt

- Induktivni efekt na rezonanciju - podrazumijeva utjecaj elektronegativnosti atoma (O, X)
- Ukoliko u molekuli imamo prisutan atom kisika koji će elektrone privući sebi, susjedne ^1H i ^{13}C jezgre ostat će nezasjenjene i njihovi signali pomicat će se prema nižem polju, odnosno nezasjenjenom području i to tim više što je utjecaj elektronegativnog atoma izraženiji
- Ukoliko je u molekuli prisutan veći broj elektronegativnijih atoma, pomak u niže polje se povećava (pojačava)

✓ Rezonancijski (mezomerni) efekt

- Rezonancijski (mezomerni) efekt dolazi do izražaja kod nezasićenih spojeva
- Primjer: mezomerni efekt – pojačano zasjenjenje u položaju α , a naročito β :

- Istovremeno je prisutan i induktivni efekt u α položaju (odvlačenje elektrona od strane aldehydne skupine)
- U kombinaciji efekata određujemo koji bi bio primarni

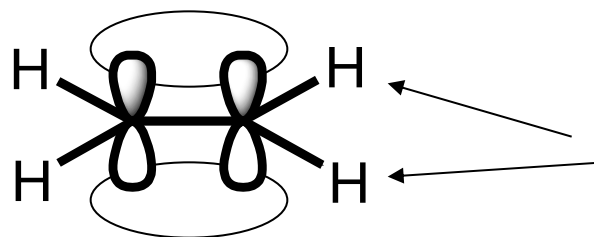
✓ Anizotropni efekt

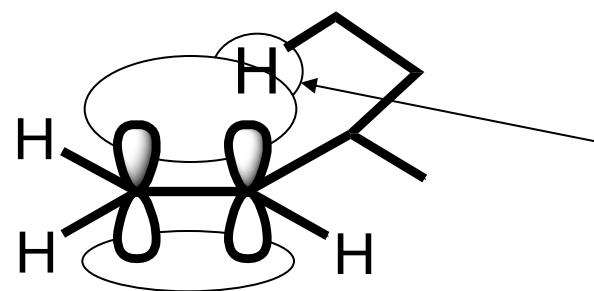
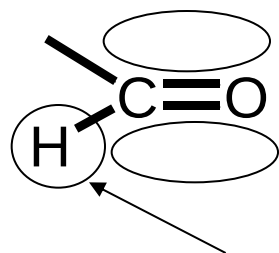
University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- Anizotropija je osobina tijela da imaju drugačija fizikalna svojstva u svim smjerovima, pa ni efekt kroz prostor nije isti po smjerovima

NEZASJENJENI
VODICI

ZASJENJENI VODIK

Vodik je u istoj ravnini kao i karbonilna skupina, odnosno dvostruka veza, te nije zasjenjen* (~ 10 ppm). Induktivni efekt kisika još više doprinosi pomaku u niže polje – DUPLI EFEKT!

*Ukoliko u nekoj sličnoj strukturi vodik ne bi bio u ravnini s dvostrukom vezom, bio bi zasjenjeniji.

✓ Okolina ^1H jezgre ovisi o elektronskoj gustoći, jer gibanje elektrona također proizvodi nekakvo magnetsko polje koje ^1H osjeća!

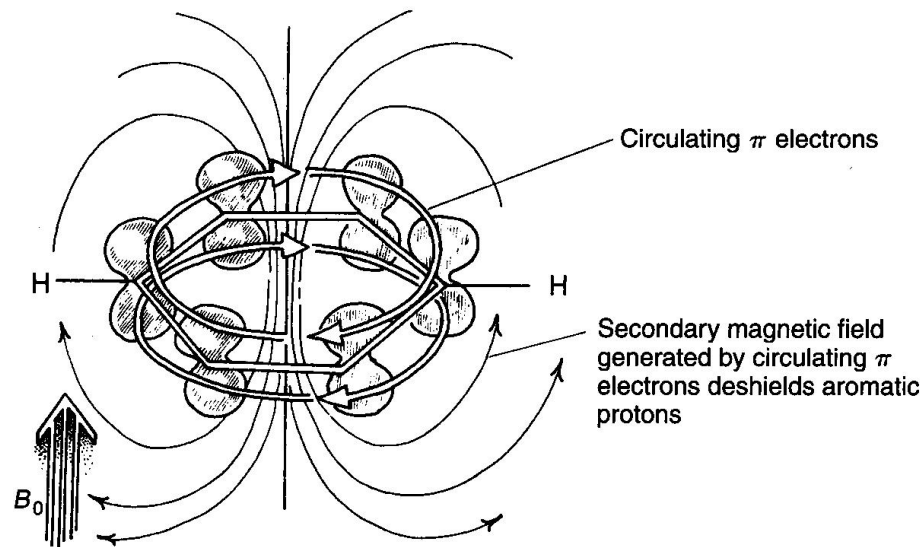

FIGURE 3.21 Diamagnetic anisotropy in benzene.

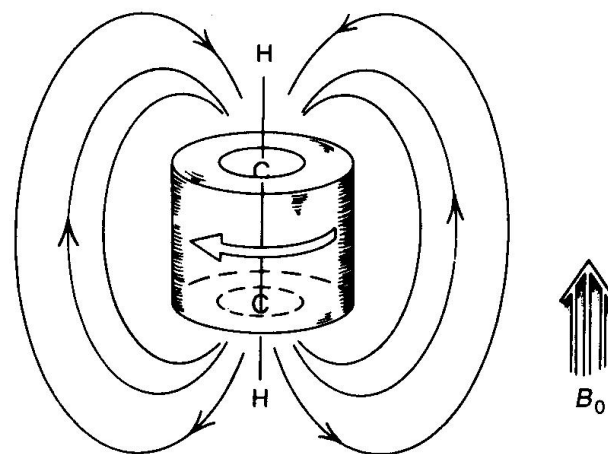
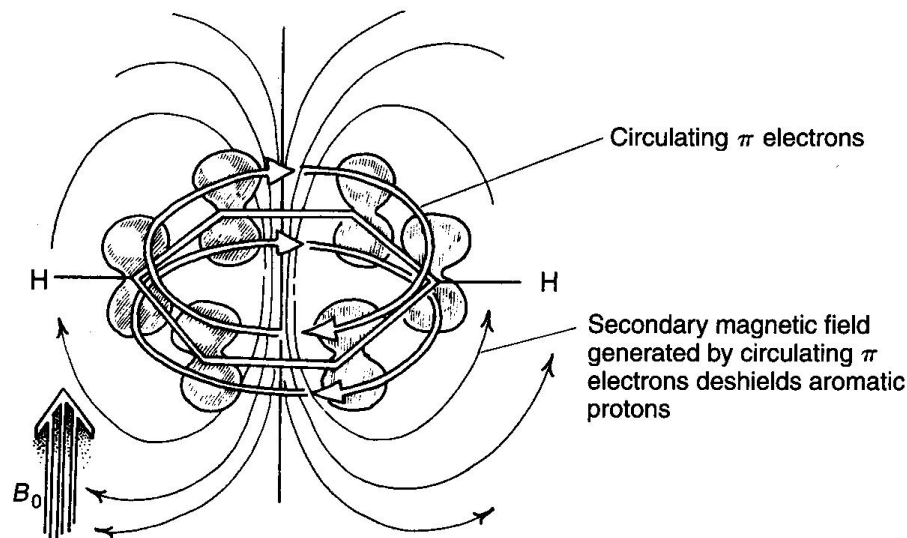
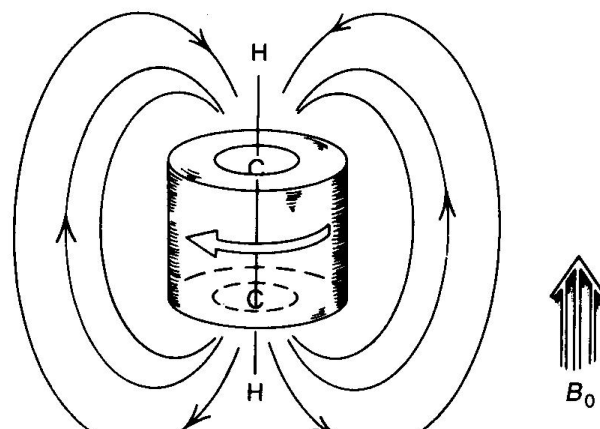

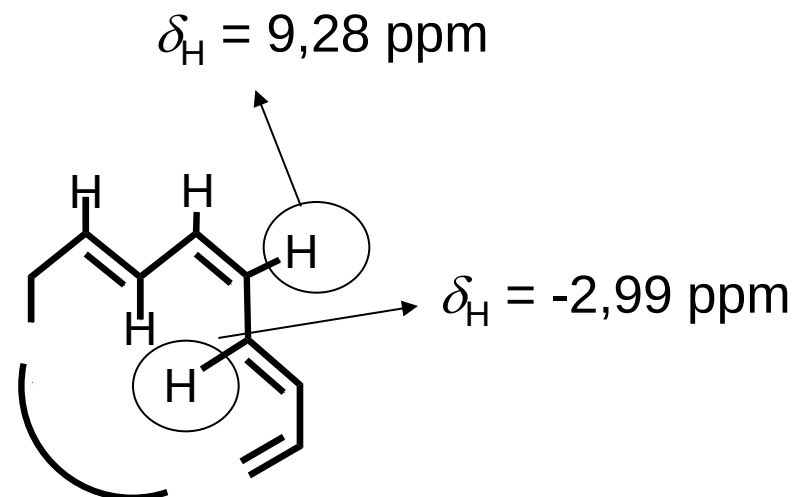
FIGURE 3.22 Diamagnetic anisotropy in acetylene.

Anizotropija u benzenu

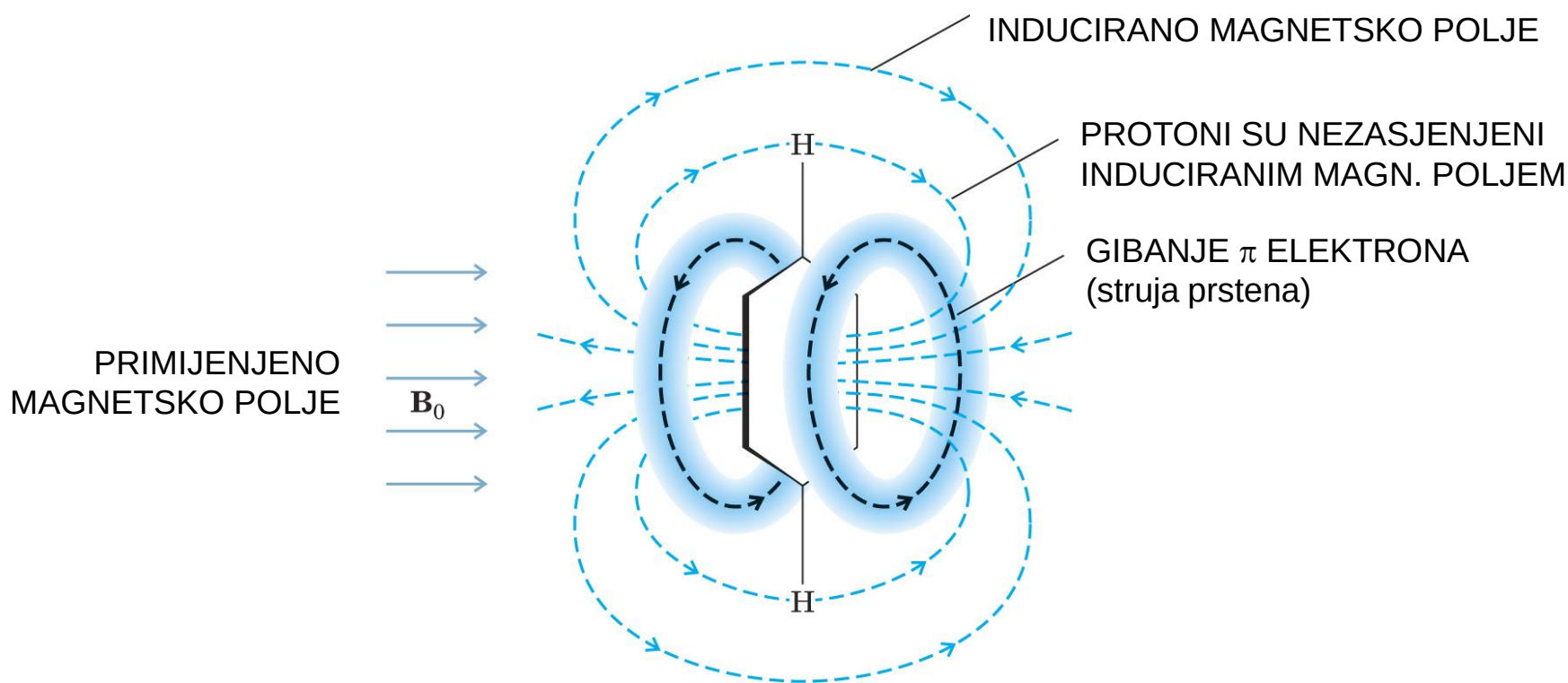
Anizotropija u acetilenu

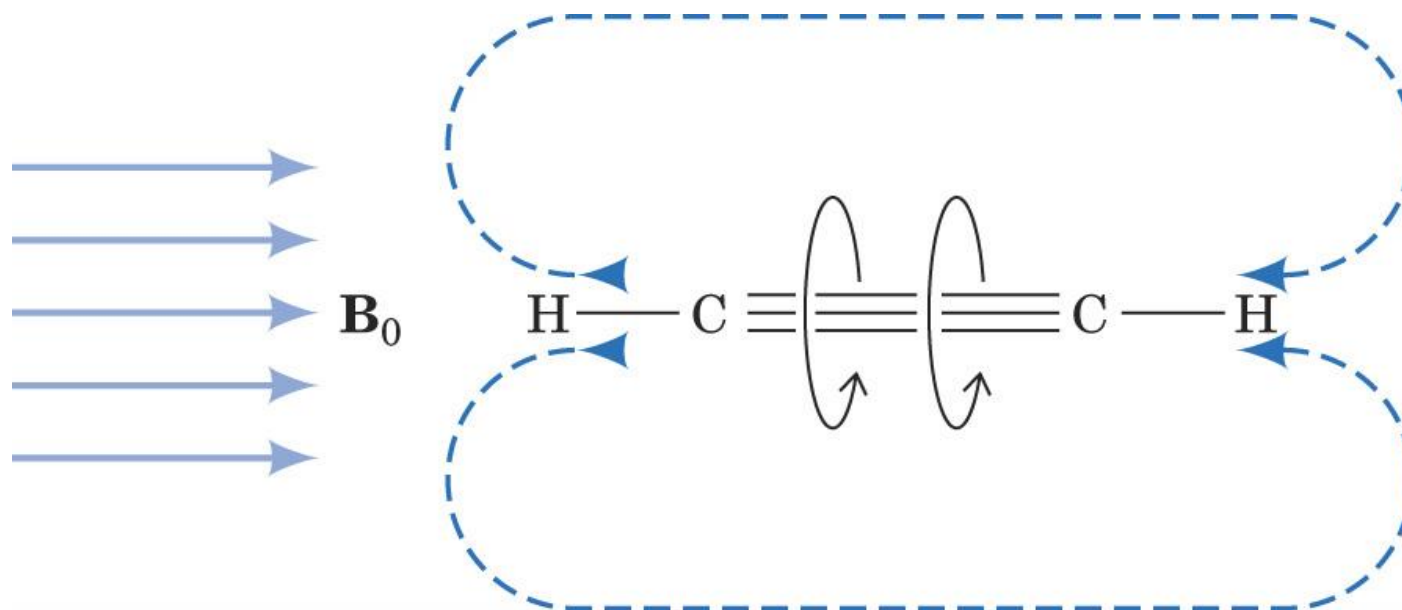
Anizotropija u [18]anulenu

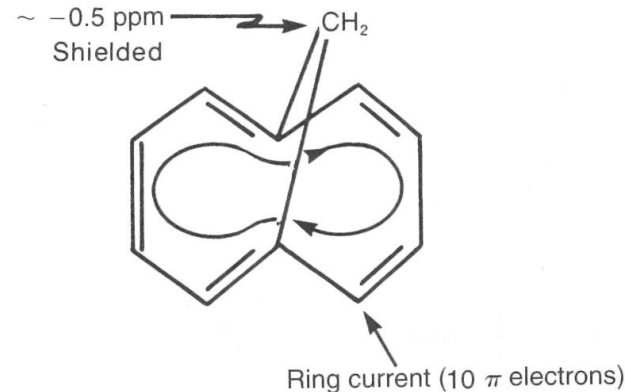
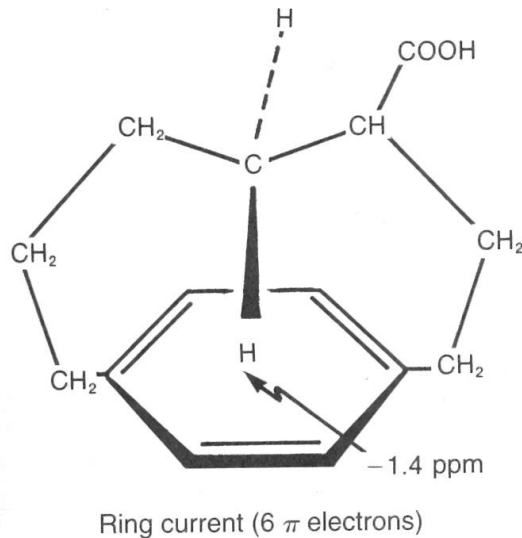
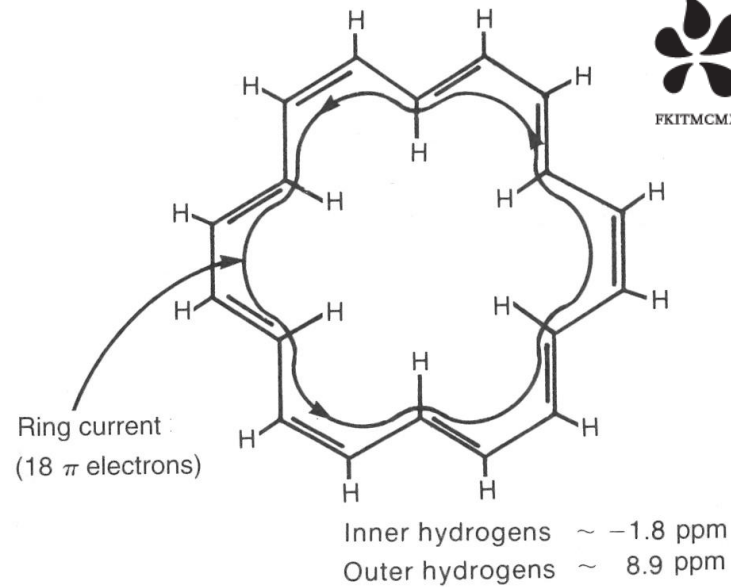
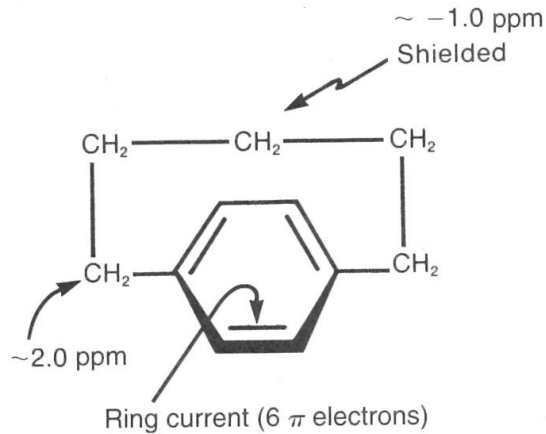
✓ Na benzenskoj jezgri do rezonancije dolazi u nezasjenjenom području (nižem polju).

Protoni osjećaju vanjsko magnetsko polje u istom smjeru kao i struju elektrona, te je time potrebno manje energije za rezonanciju, odnosno potrebno je niže polje. Tada govorimo o nezasjenjenim protonskim jezgrama.

- Vodici acetilena zaklonjeni su i u NMR spektru pokazuju pikove na nižim vrijednostima kemijskog pomaka δ / ppm

- Kako bi došlo do rezonancije, a proton je okružen elektronima, izvana se mora narinuti JAČE MAGNETSKO POLJE – jezgra je zasjenjena, odnosno u višem polju

✓ Hibridizacijski efekt

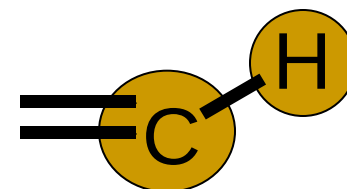
- Udio s karaktera veze utječe na zasjenjenost jezgre

- Gruba procjena:

$$\delta_C = 20 \cdot \delta_H$$

Primjer: ALKEN

$$\delta_H = 5,28 \text{ ppm}$$
$$\delta_C = 123,3 \text{ ppm}$$

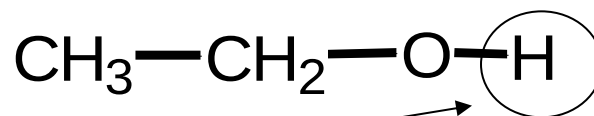
✓ Intermolekularni utjecaji

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- Postavlja se pitanje, gdje će doći do rezonancije ako postoji mogućnost stvaranja vodikove veze u promatranom spoju?
- Primjer:

- ❑ Kiseli vodik, mogućnost stvaranja vodikove veze i dodatni induktivni efekt kisika (koji pomiče signal u niže polje).
- ❑ Obzirom na ova dva efekta, vodik zapravo mijenja mjesto između dva kisika.
- ❑ Obzirom da je vodik privučen na kisik druge molekule, signal će biti širok, ovisno o jakosti vodikove veze.
- ❑ I kod karboksilnih kiselina postoji mogućnost jakih vodikovih veza, pa δ varira od 9-15 ppm.

❑ Detekcija kiselog vodika

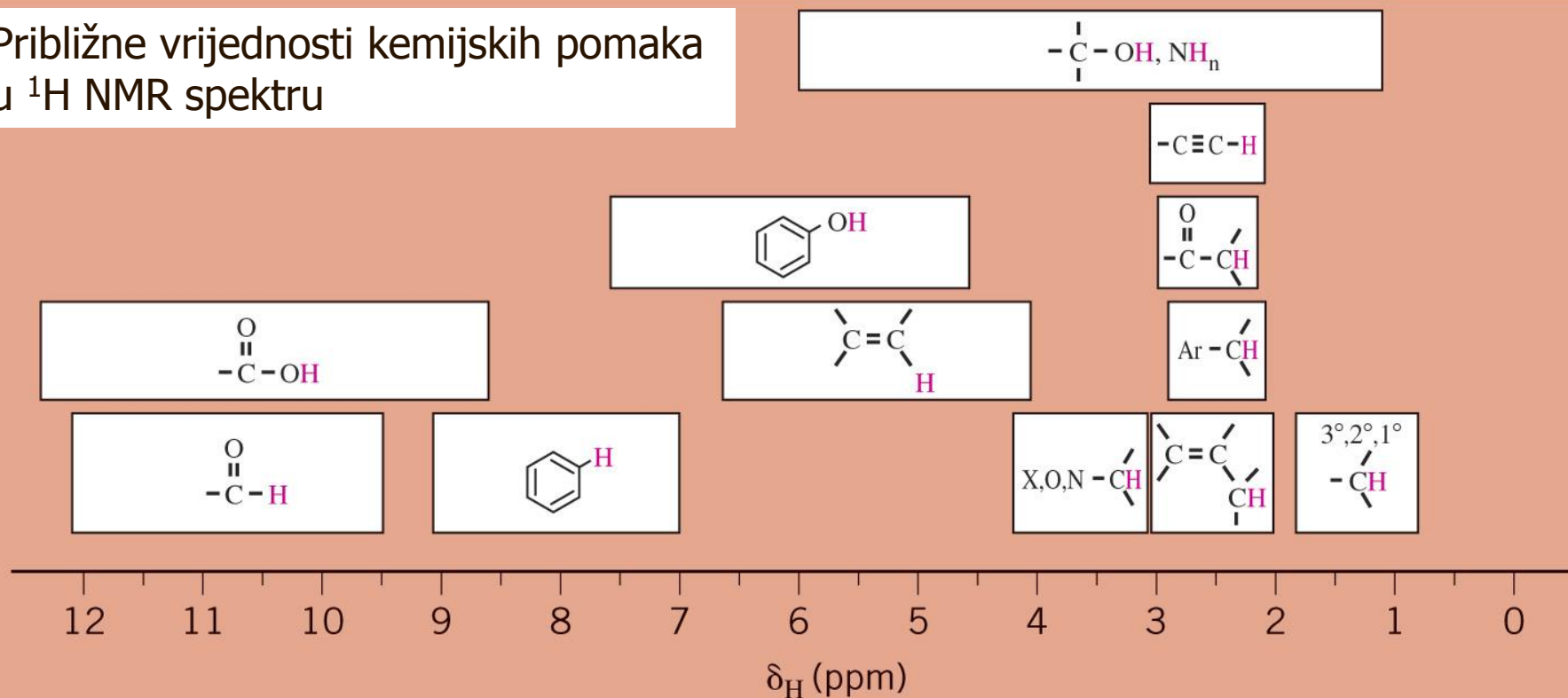
Doda se kap-dvije deuterirane vode (D_2O) u uzorak za NMR, izmućka se, te ukoliko u molekuli uzorka postoji kiseli vodik doći će do zamjene za deuterij

❑ U NMR spektru nema više signala jer je nestala rezonancija!

✓ Temperatura

- Što je temperatura pri kojoj se NMR snima viša, tada hidroksilna i amino skupina rezoniraju kod višeg polja (došlo je do kidanja intermolekularnih vodikovih veza)

Približne vrijednosti kemijskih pomaka u ^1H NMR spektru

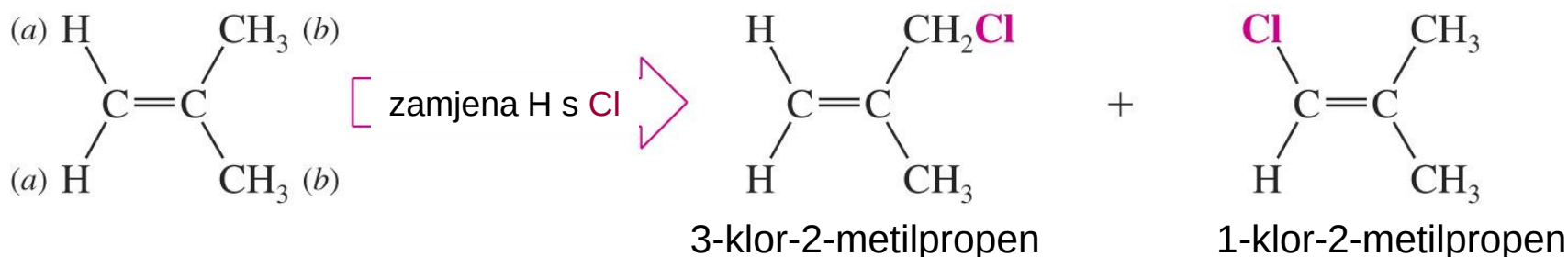
- ❑ NEZASJENJENO PODRUČJE (nisko polje, visoke frekvencije)
- ❑ ZASJENJENO PODRUČJE (visoko polje, niske frekvencije)

■ Kemijski ekvivalentni i neekvivalentni protoni

- Kako bi predvidjeli broj signala u NMR spektru potrebno je utvrditi koliko je protona u istom okruženju
- Kemijski ekvivalentni protoni imaju identičnu kemijsku okolinu i dat će u NMR spektru samo jedan signal

✓ Homotopni vodici

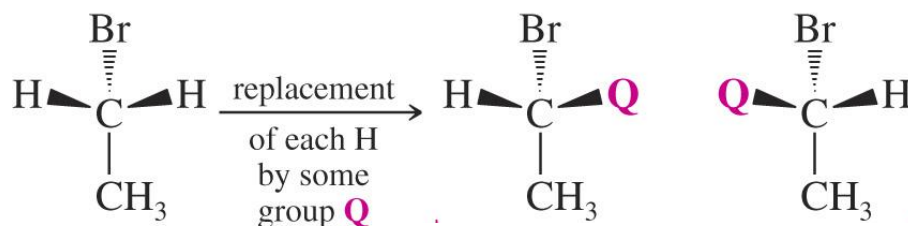
- Kemijski ekvivalentni odnosno homotopni vodici su oni koji zamjenom s nekom drugom skupinom daju identični spoj

□ Enantiotopni i diastereotopni vodikovi atomi

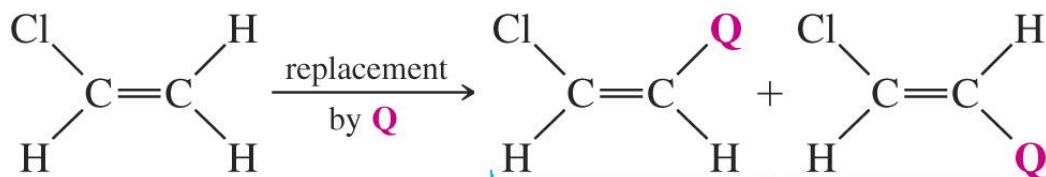
- Ukoliko se zamjenom dva vodika dobiju enantiomeri, kažemo da se radi o enantiotopnim vodicima

- U odsutnosti utjecaja kiralnosti, enantiotopni vodici imaju isti kemijski pomak i javljaju se kao jedan signal

ENANTIOMERI

- Dijastereotopni vodici daju različite kemijske pomake i različite signale

DIJASTEREOMERI

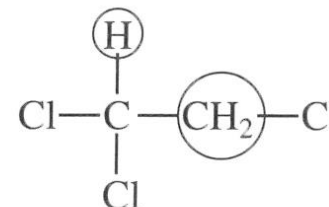
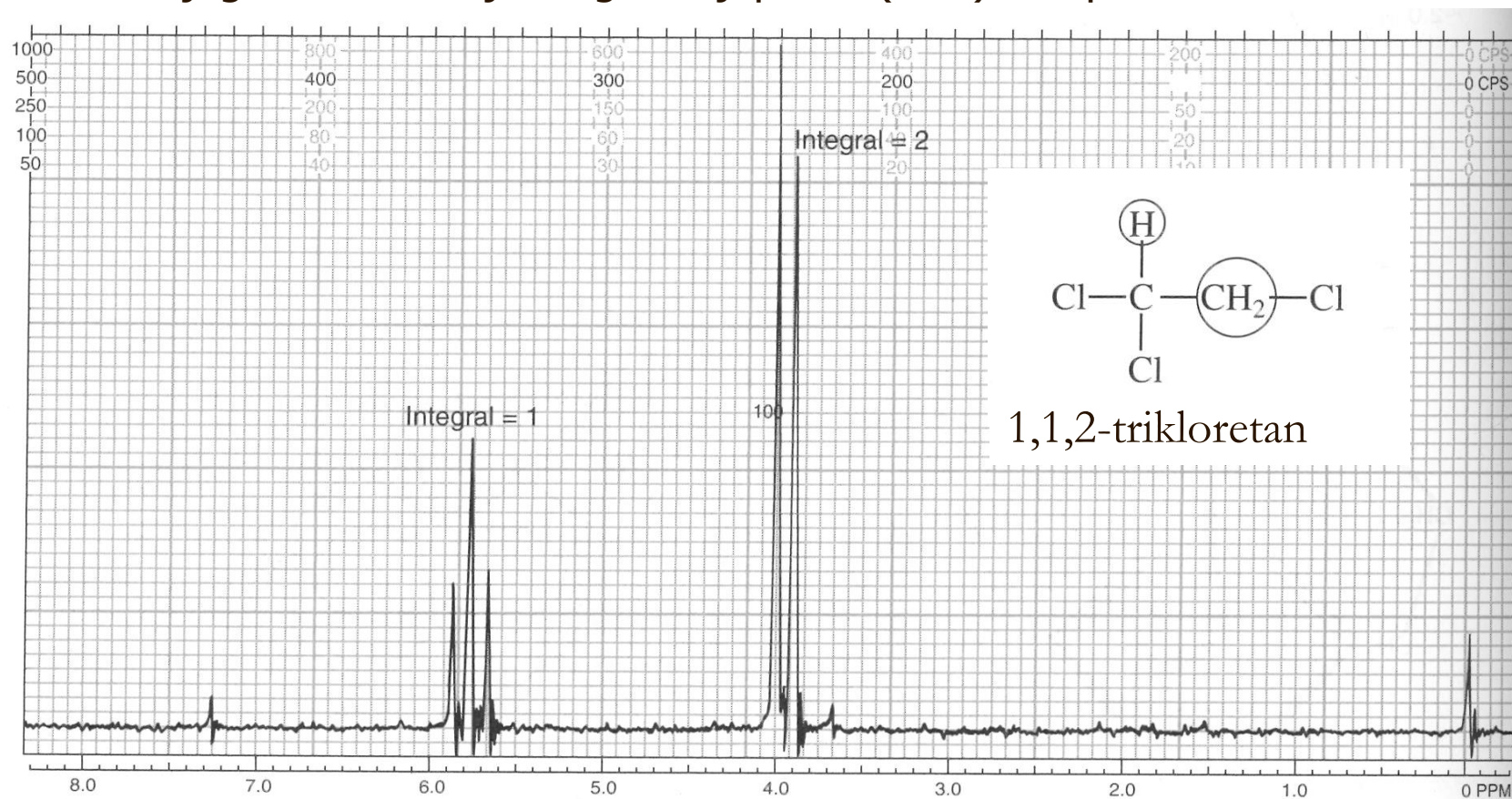
Utjecaj susjednih jezgara

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

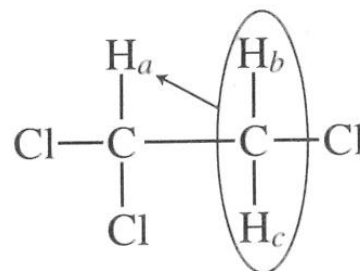
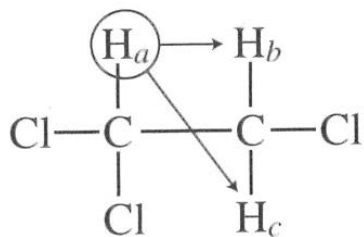

- Spin-spin sprege. Pravilo ($n+1$). Homonuklearna interakcija (^1H - ^1H)
  - Svaki različiti tip protona "osjeća" broj ekvivalentnih protona (n) na susjednom (-im) ugljiku (-ima), odnosno spinove, te se uslijed toga njegov rezonancijski signal cijepa na ($n+1$) komponentu.

1,1,2-trikloretan

- Stvarni kemijski pomak je u središtu simetričnog multiplleta

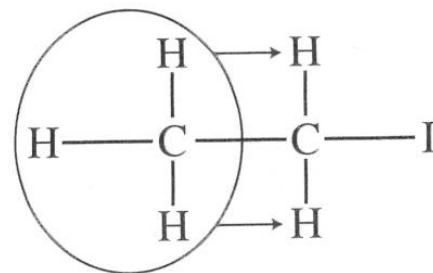
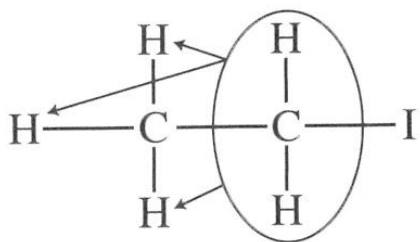

Ekvivalentni protoni
ponašaju se kao skupina

Dva susjedna vodika daju triplet
($n + 1 = 3$) (integral = 1)

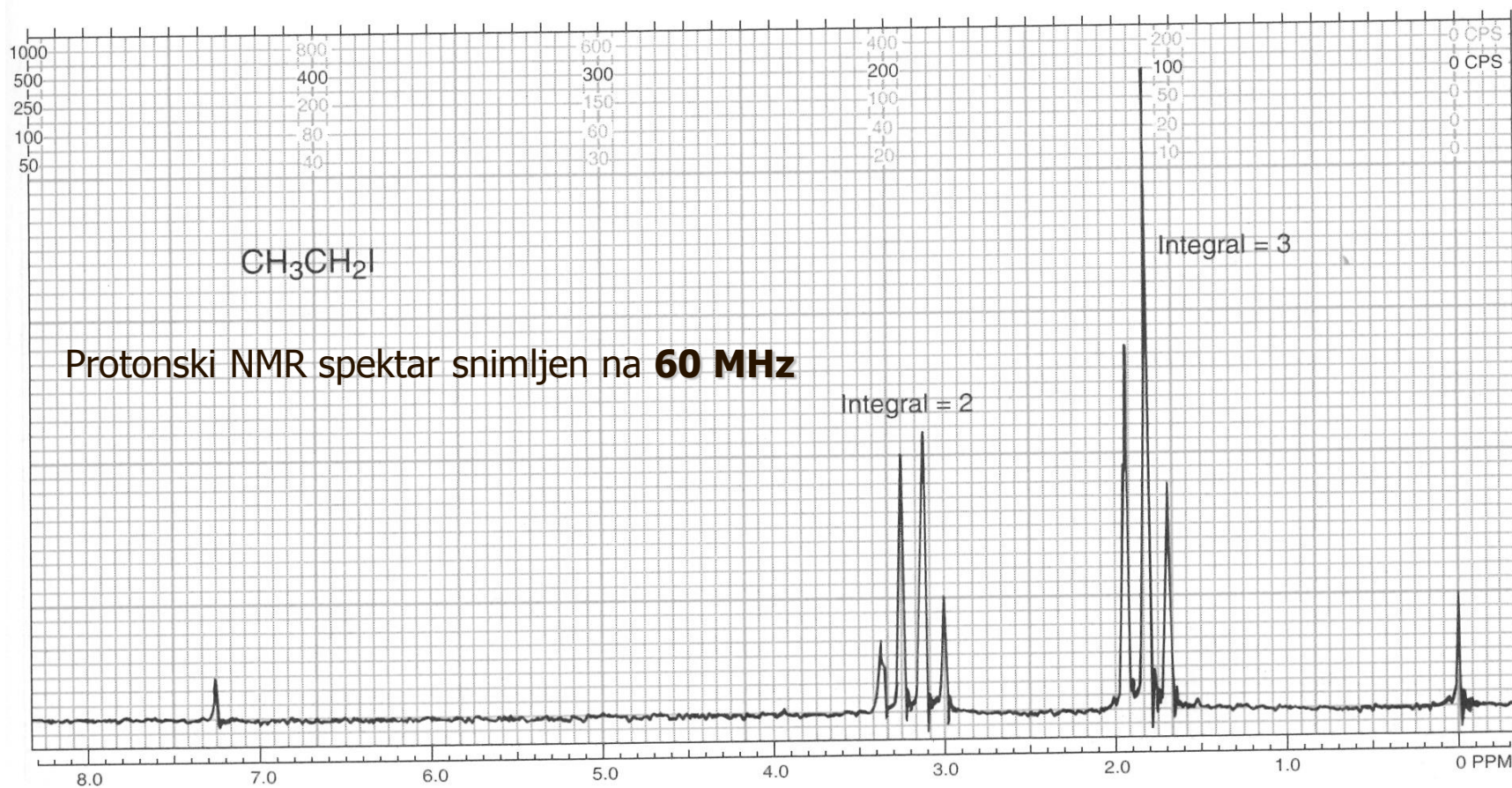
Jedan susjedni vodik daje dublet
($n + 1 = 2$) (integral = 2)

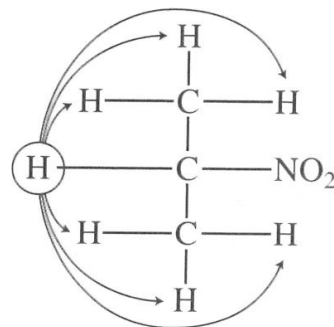
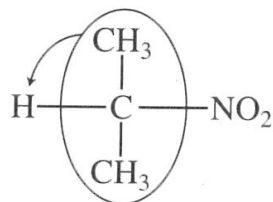

Tri ekvivalentna susjedna vodika daju kvartet
($n + 1 = 4$) (integral = 2)

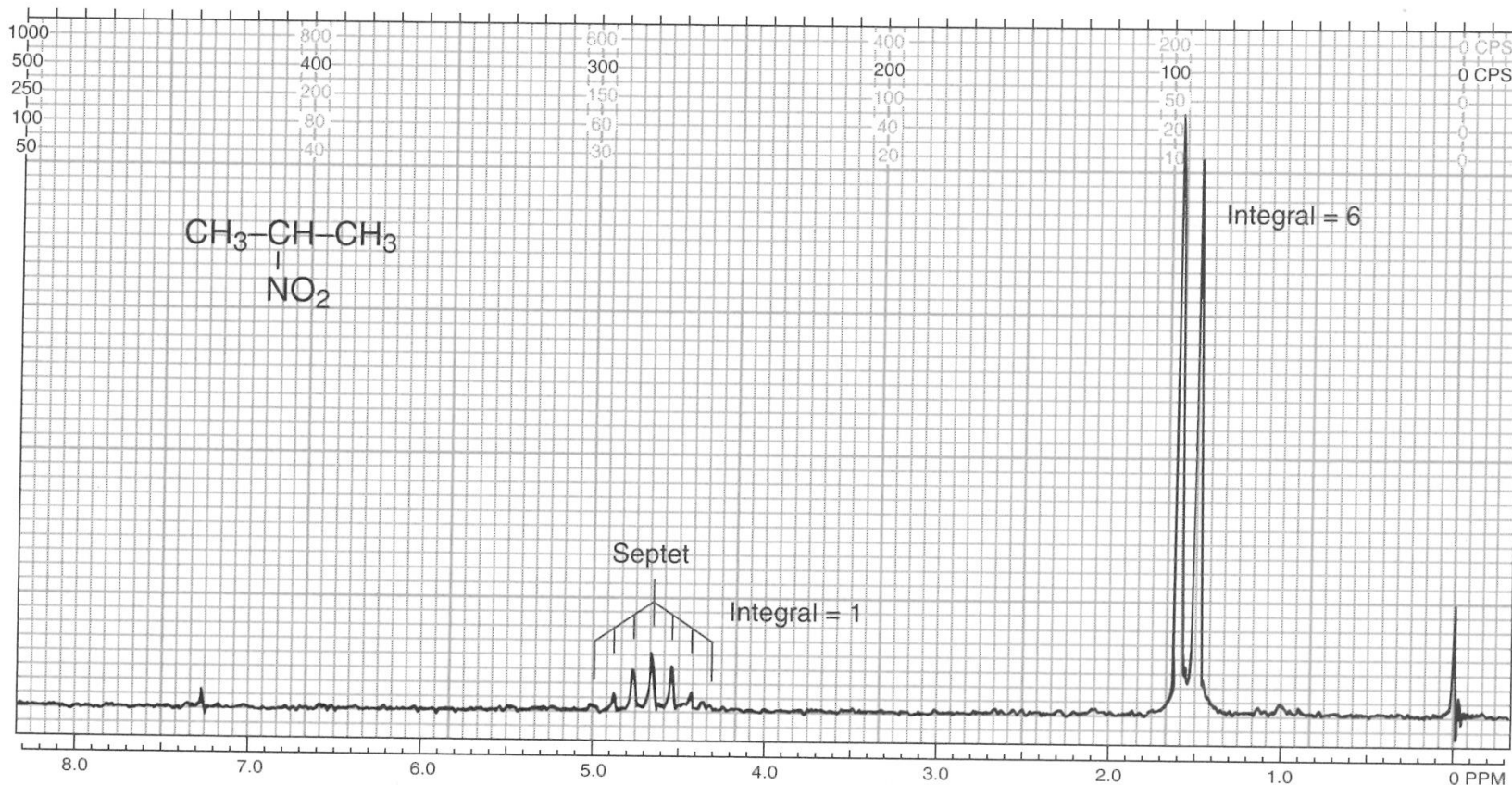
Dva susjedna vodika daju triplet
($n + 1 = 3$) (integral = 3)

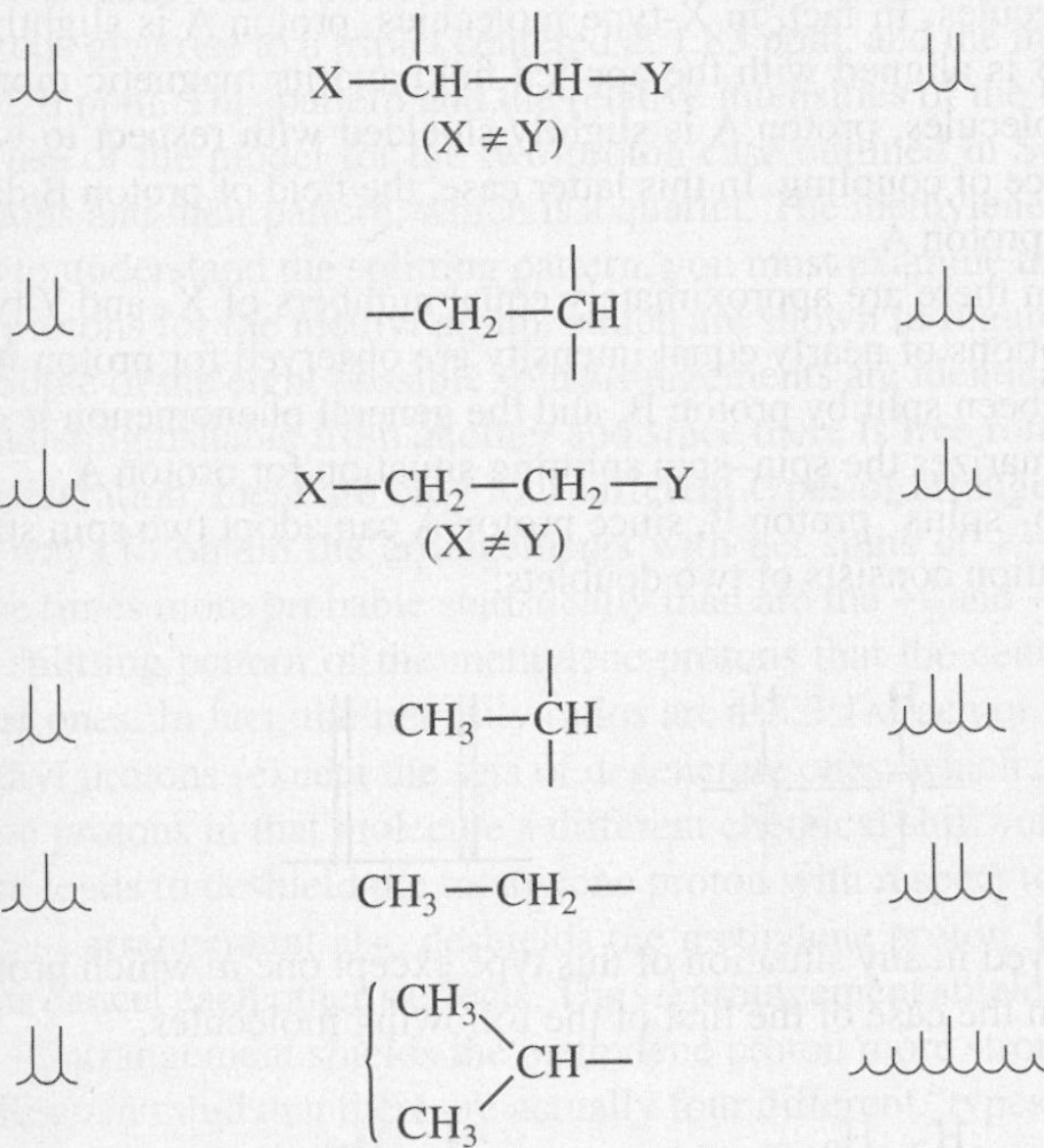

Jedan susjedni vodik daje dublet
($n + 1 = 2$) (integral = 6)

Šest ekvivalentnih susjednih vodika daju septet
($n + 1 = 7$) (integral = 1)

✓ Neke prepoznatljive spin-spin sprege

Porijeklo spin-spin sprege

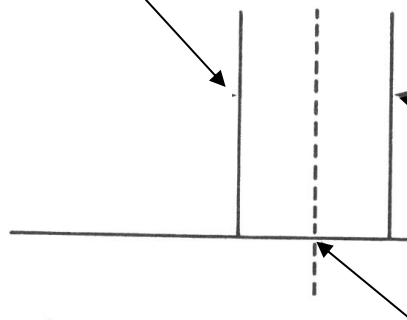

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

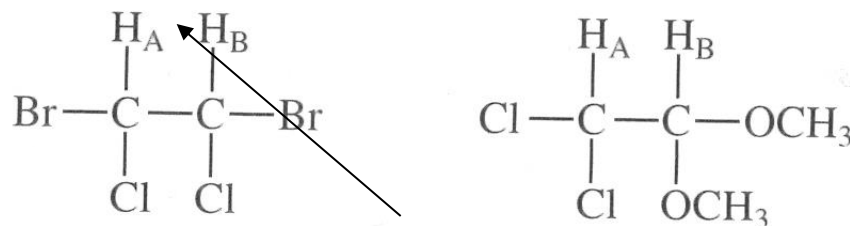
- Protoni A i B se međusobno cijepaju zahvaljujući postojanju dva spinska stanja (u smjeru i suprotno smjeru magnetskog polja).

- kemijski pomak protona A (nezaklonjeni-kada proton B ima spin u smjeru magn. polja)

- kemijski pomak protona A (zaklonjeni-kada proton B ima spin suprotan smjeru magn. polja)

- kemijski pomak protona A (u odsutnosti protona B)

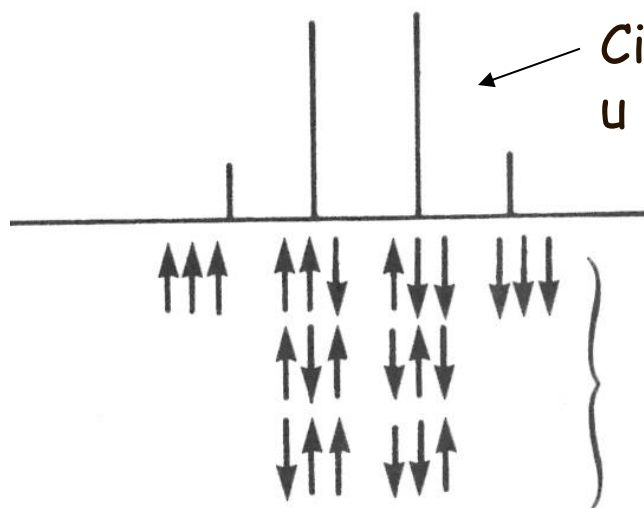
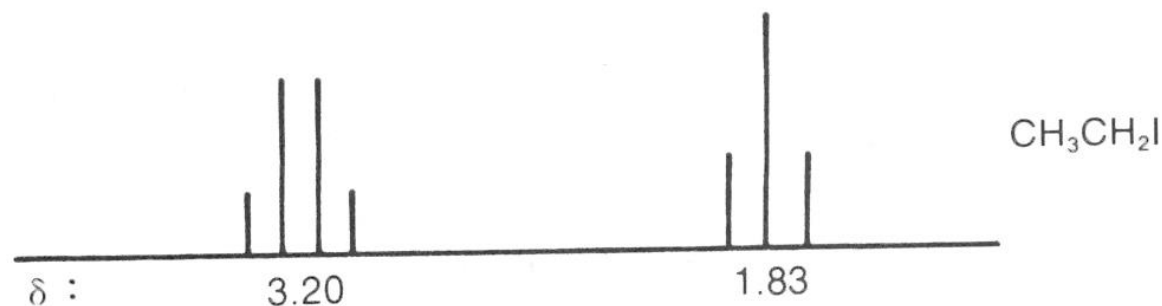

- Magnetski ekvivalentni protoni se međusobno ne cijepaju.

✓ Etilna skupina (CH_3CH_2-)

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

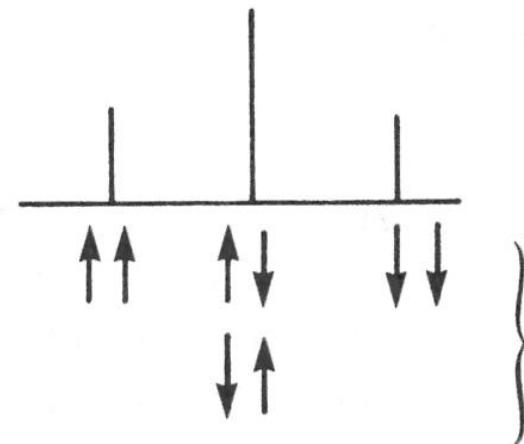
Cijepanje metilenskih protona
u prisutnosti susjedne metilne skupine

Moguće usmjerenje spinova
u metilnoj skupini

$+\frac{3}{2}$ $+\frac{1}{2}$ $-\frac{1}{2}$ $-\frac{3}{2}$

$\uparrow = \text{spin} + \frac{1}{2}$
 $\downarrow = \text{spin} - \frac{1}{2}$

✓ Cijepanje metilnih protona u prisutnosti susjedne metilenske skupine

Ukupni spin: +1   0   -1

- Razmak između linija u multipletu odgovara konstanti sprege.
- Kada se skupina magnetski ekvivalentnih protona s više skupina protona cijepa njegov je signal *multiplet-multipleta*. Npr. ukoliko se proton spreže s dva različita protona cijepat će se sprežanjem s jednim od ta dva protona u *dublet* i zatim će se svaka komponenta *dubleta* s drugim protonom cijepati u simetrični *multiplet* od 4 linije (*dublet-dubleta*).
- Sprezanja između protona s identičnim kemijskim pomacima se ne vide u NMR spektrima!

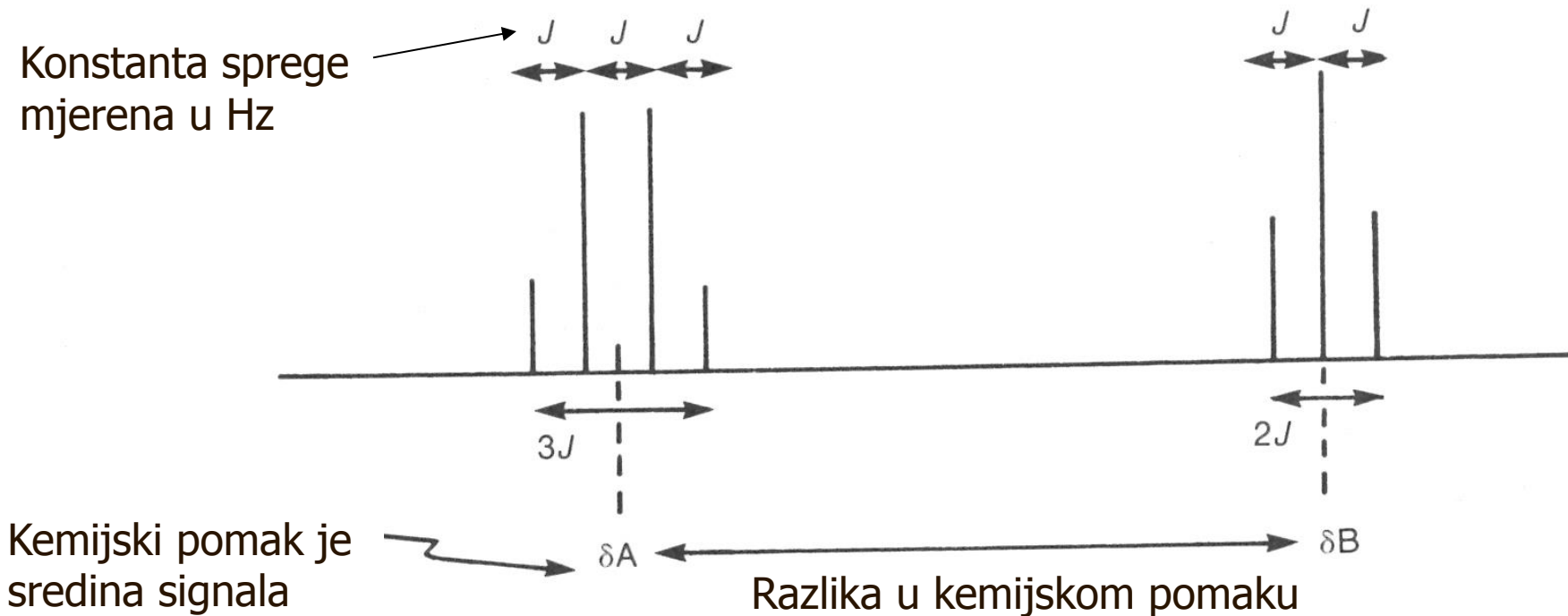
✓ Konstanta sprege (J [Hz]; primjer etilne skupine)

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

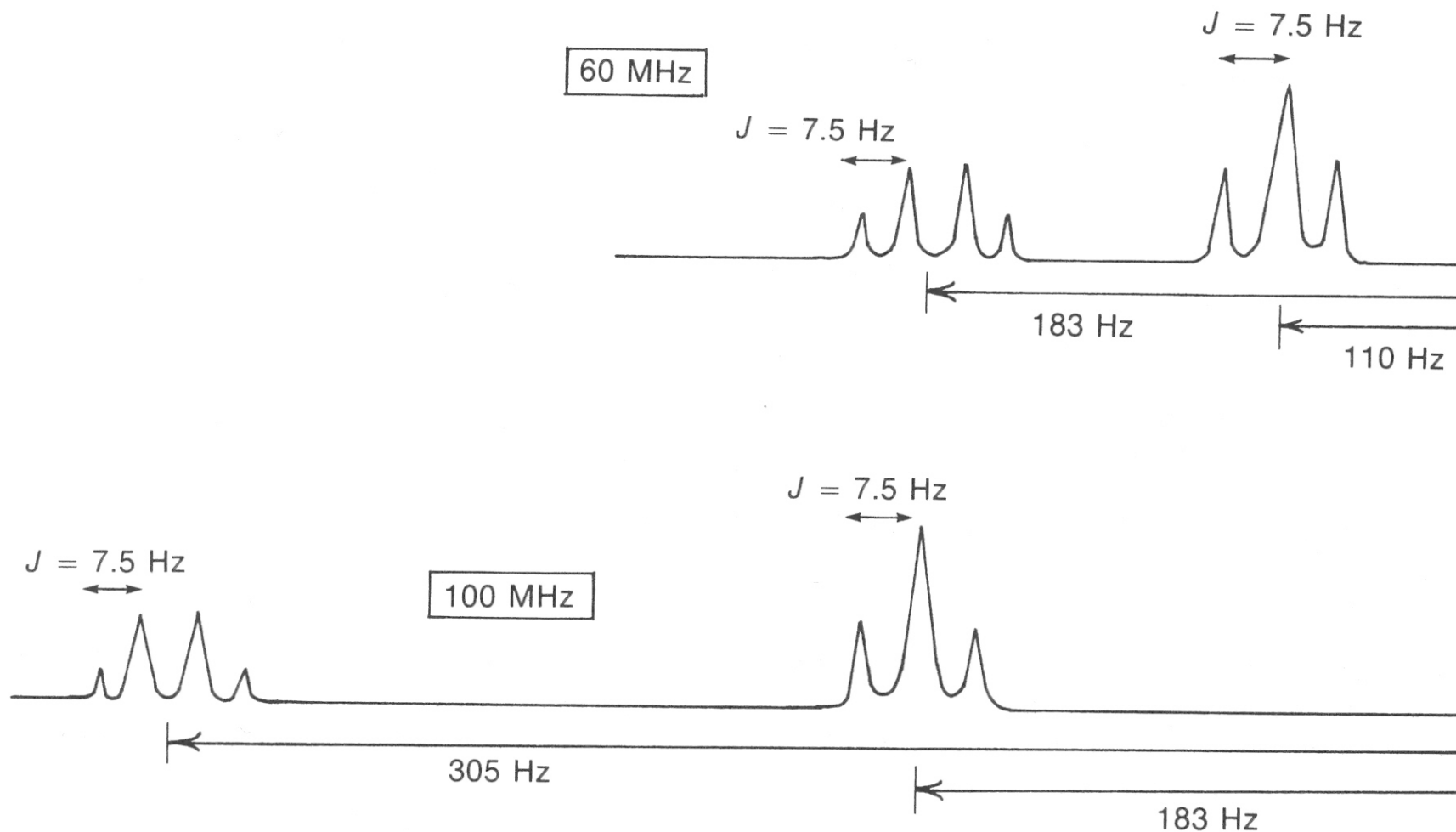

- Pascal-ov trokut

*Konstanta sprege je mjera koliko je jaki utjecaj susjednih skupina (atoma) na jezgru.

✓ Bez obzira na jačinu narinutog vanjskog polja, konstanta sprege između protona metilne i metilenske skupine je $J = 7,5 \text{ Hz}$ u oba spektra!

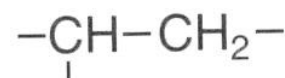
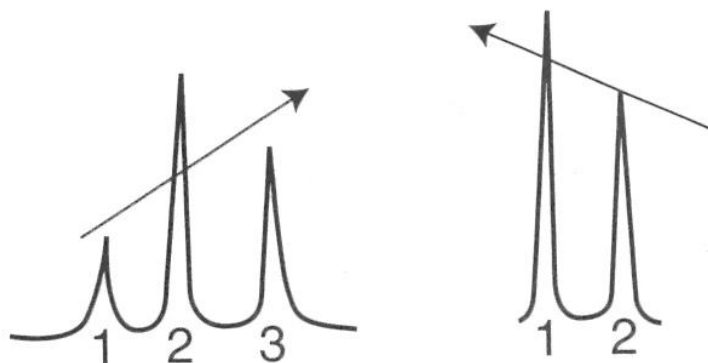
✓ Efekt “ukošenih” multipleta

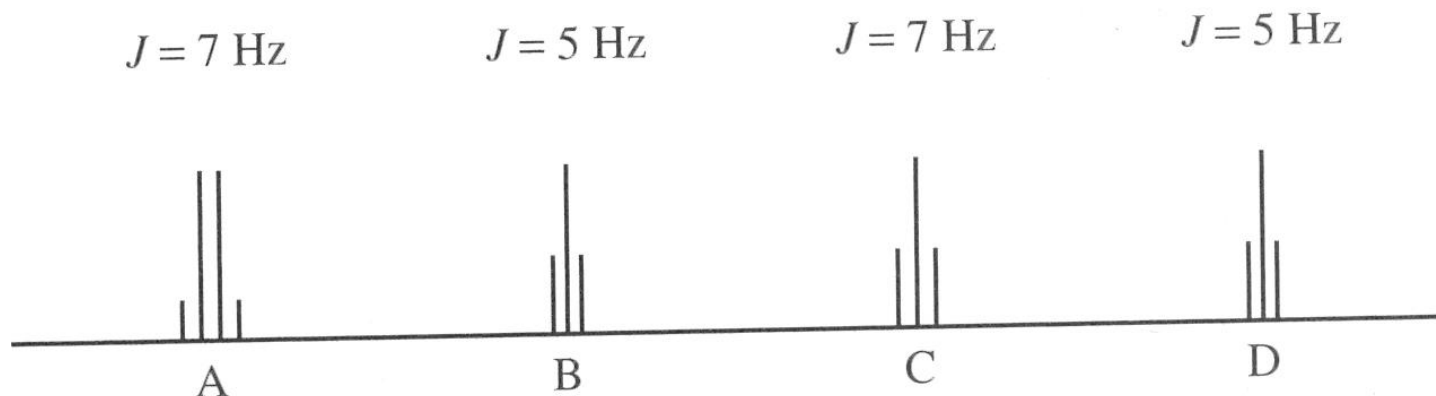
University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- Može nekad poslužiti za povezivanje multipleta koji se međusobno sprežu

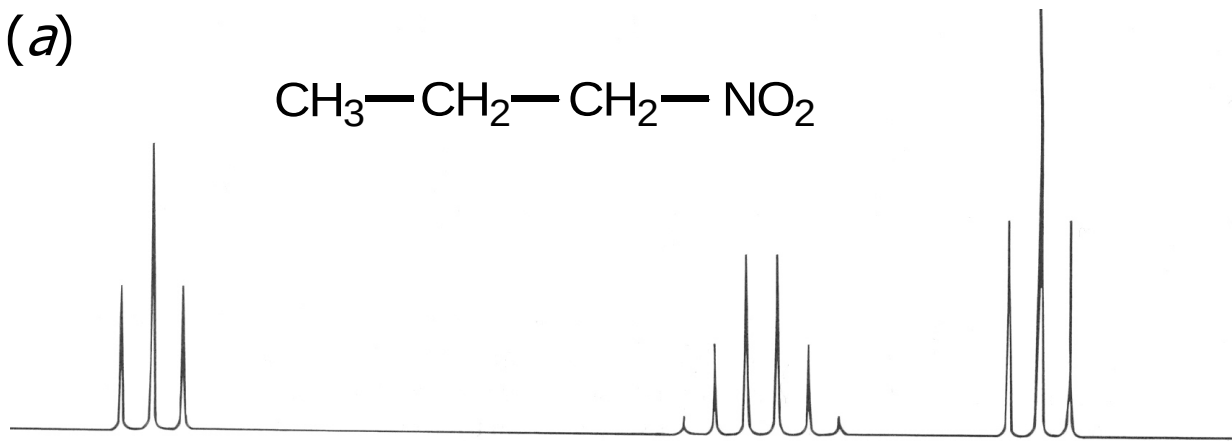

“Nakrivljeni” (“ukošeni”) multipleti

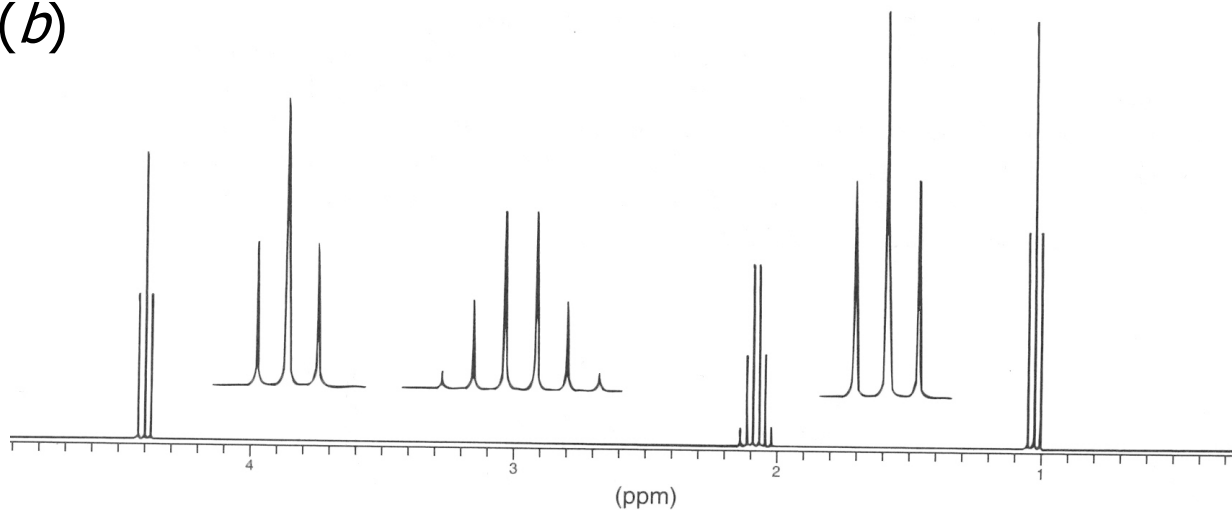

□ Usporedba NMR spektara 1-nitropropana pri slabijoj (*a*) i većoj (*b*) jakosti polja

(*a*)

(*b*)

- Konstante sprega i kemijski pomaci ostaju isti promjenom polja

- Sprege su pri većoj jakosti magn. polja "zbijene"

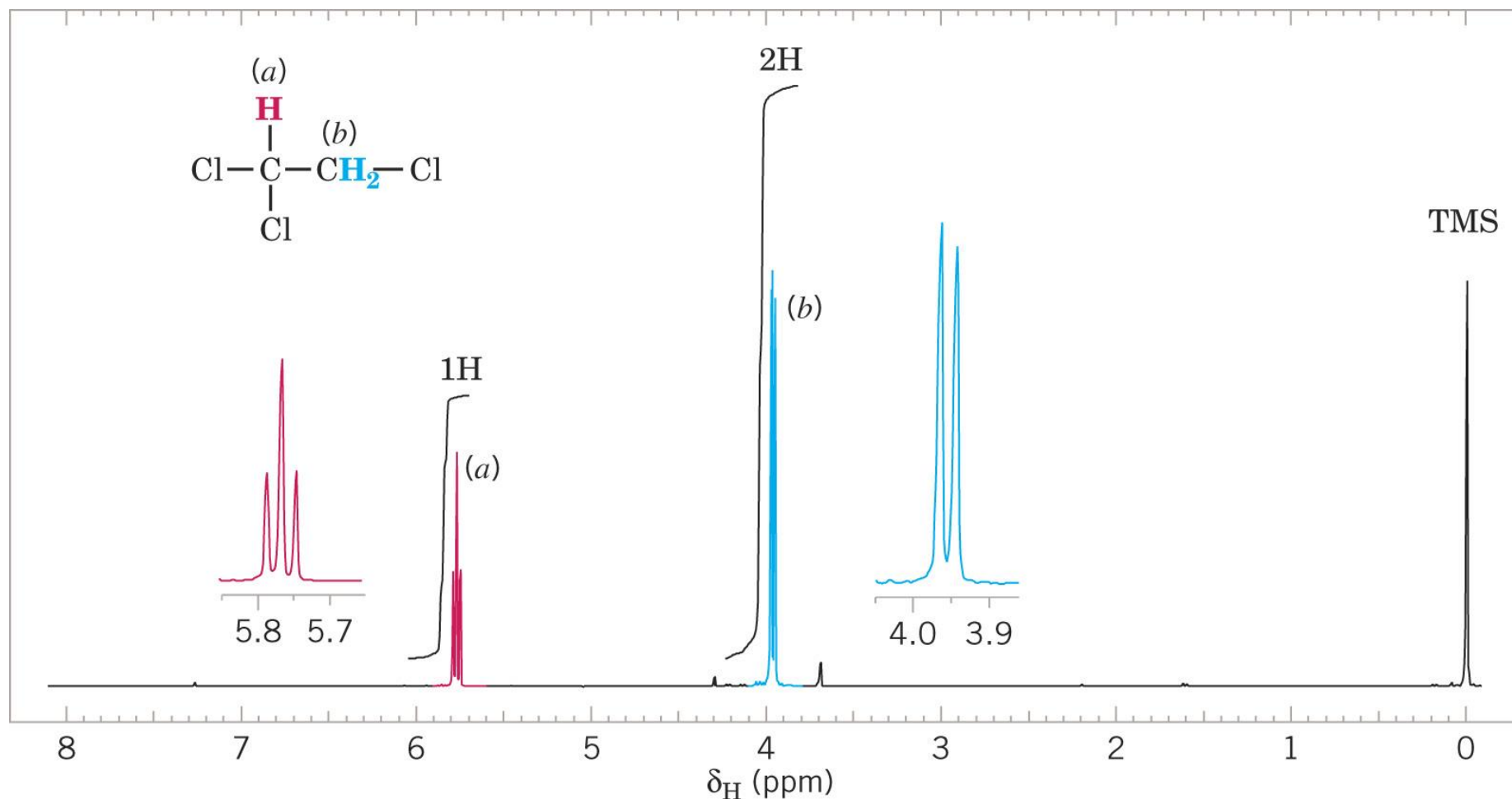
✓ Primjer 1 (vicinalne konstante sprega:

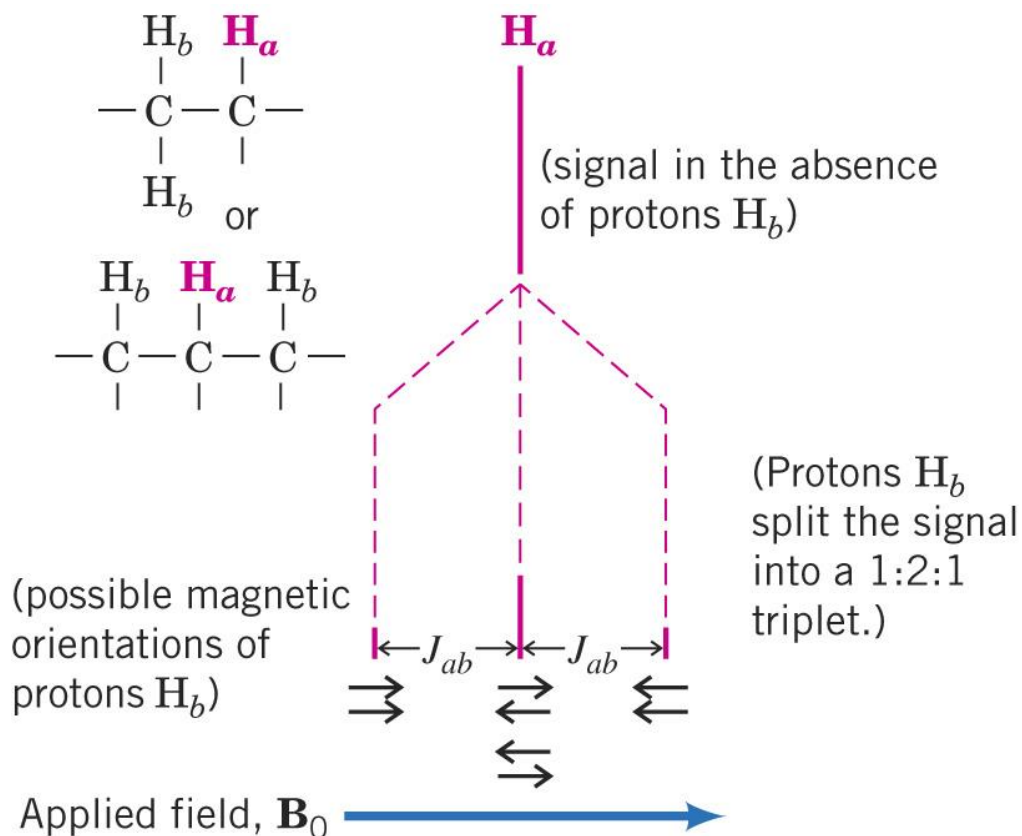
University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

$0 < J_{\text{vic}} \text{ (ili } ^3J) > 20 \text{ Hz}$)

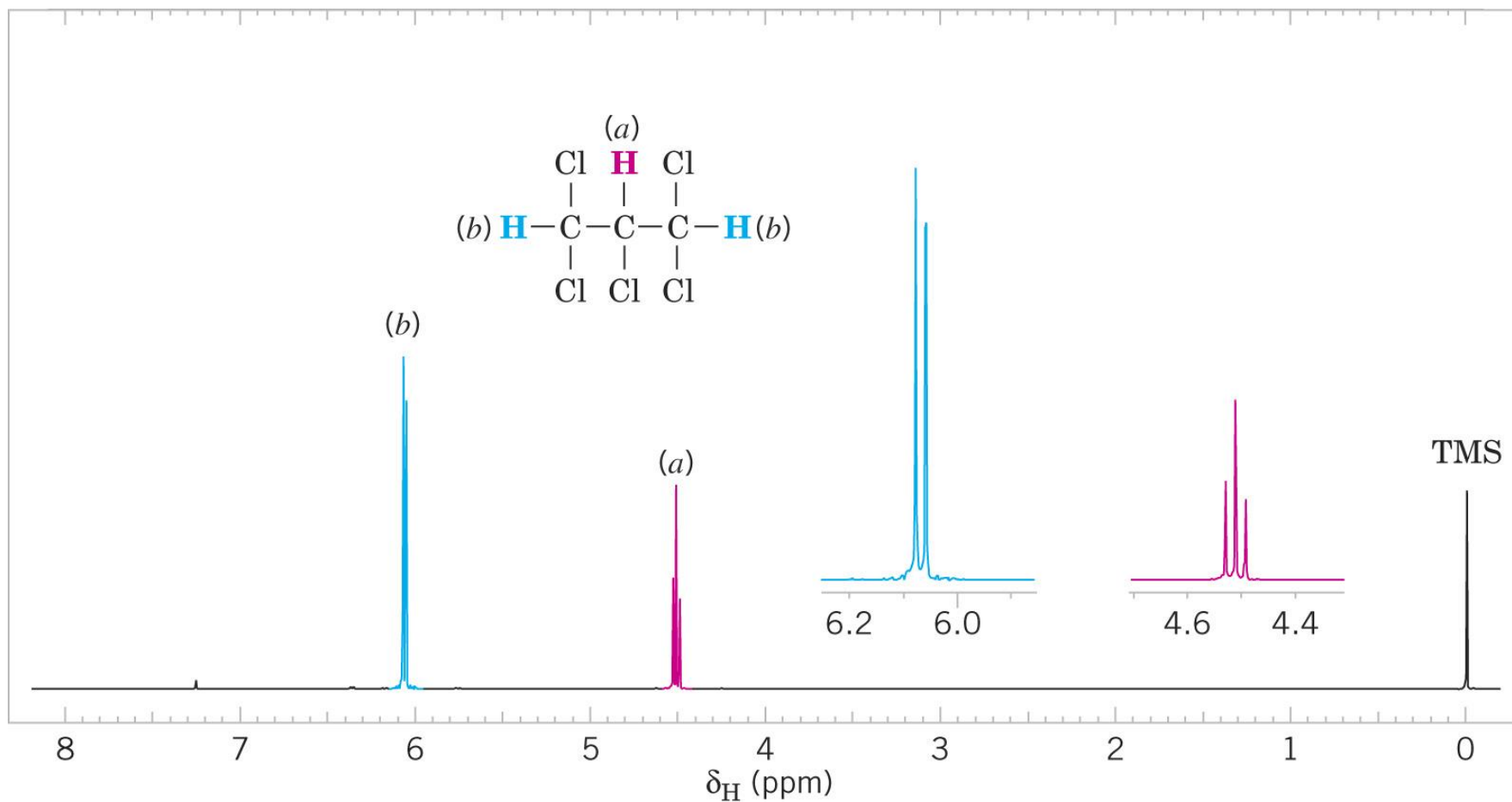
- Ukoliko se dva susjedna protona H_b sprežu s H_a , postoje četiri kombinacije magnetskih momenata za dva H_b protona
  - Dvije kombinacije ne utječu na vrijednost kemijskog pomaka
  - H_a se spreže u triplet s omjerom površina signala od 1:2:1

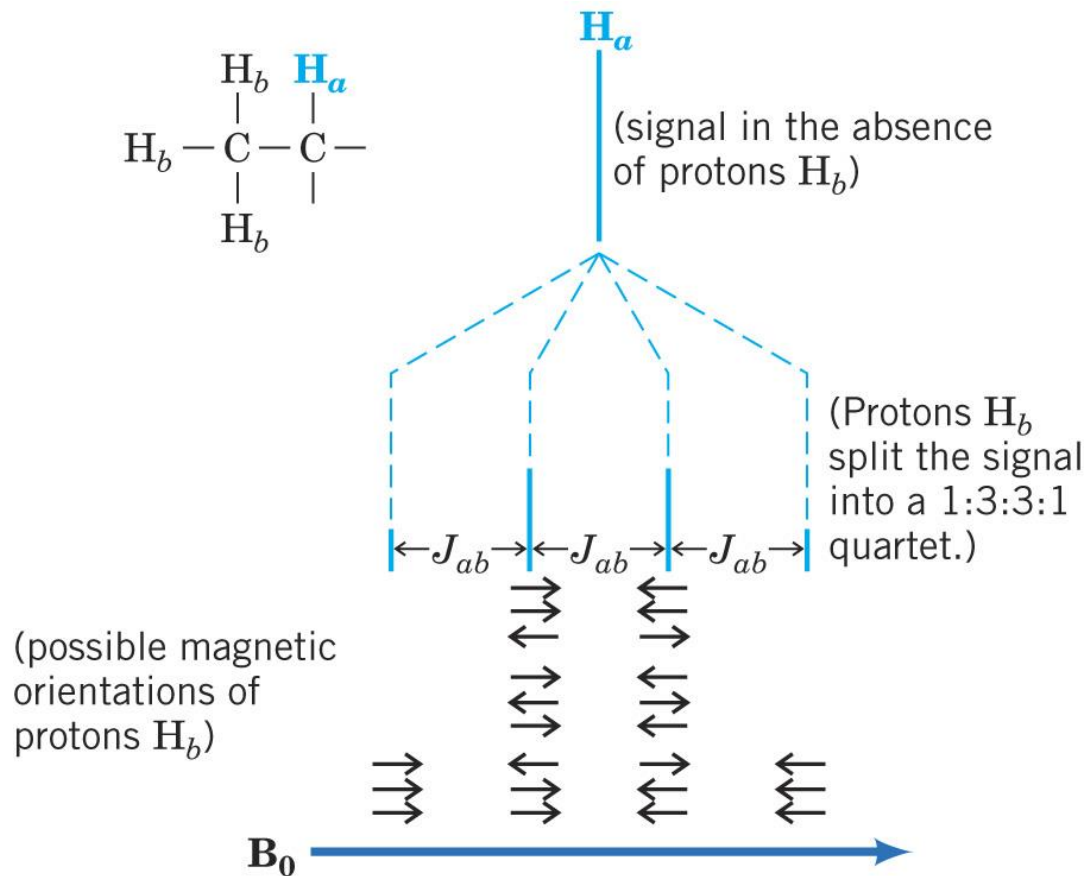
✓ Primjer 2

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

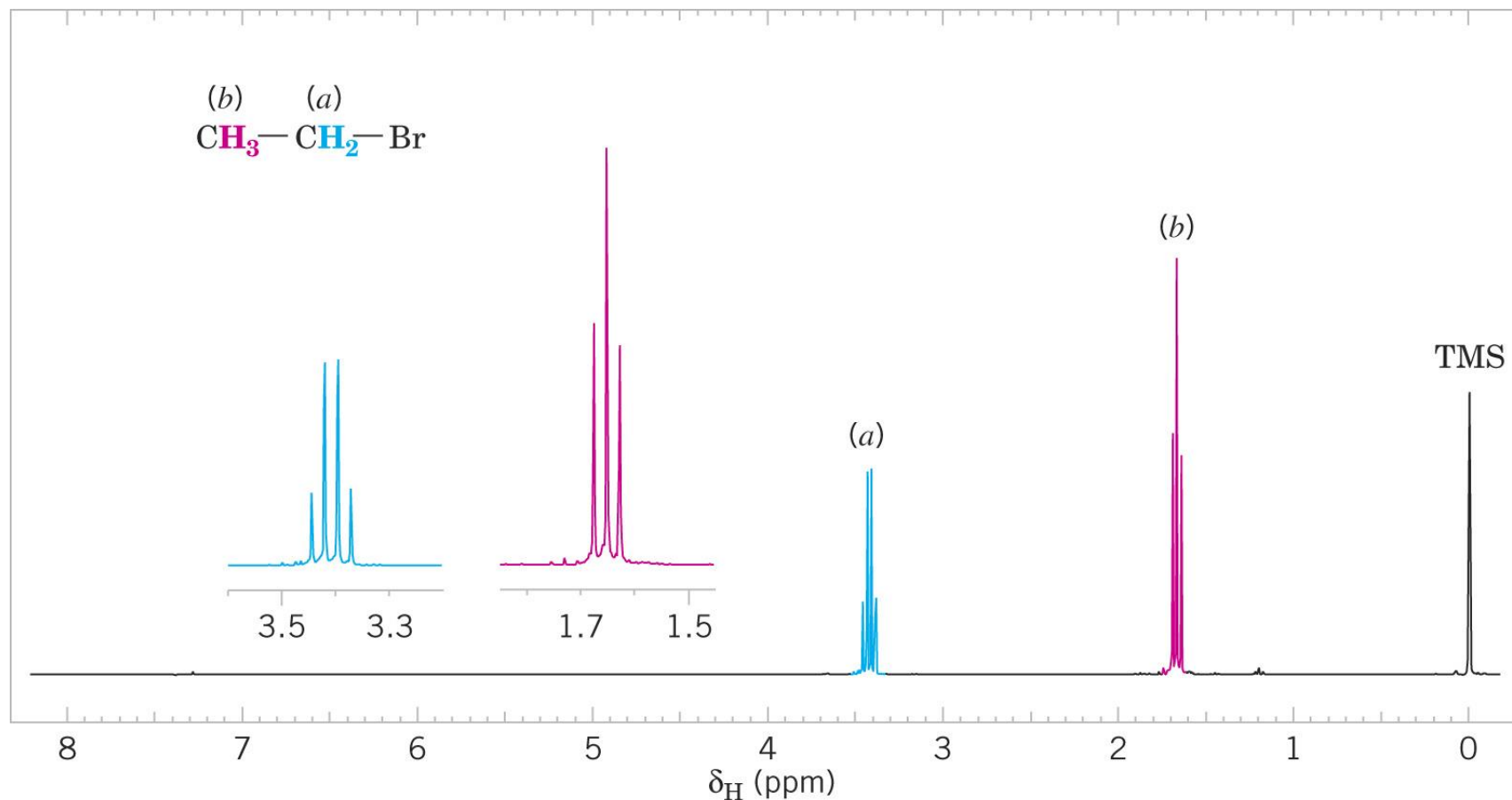
- Kada se tri susjedna protona sprežu s H_a , može se napisati 8 mogućih kombinacija magnetskih momenata za H_b
  - Četiri različite orijentacije postoje, tako da se H_a spreže u kvartet s intenzitetom signala od 1:3:3:1

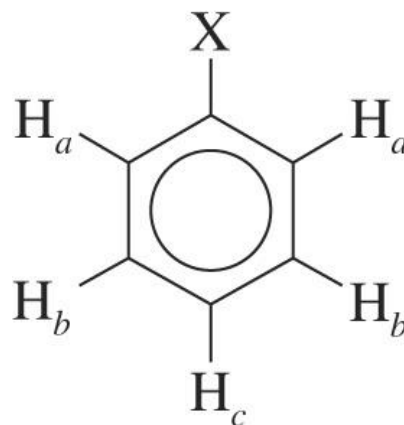
✓ Primjer 3

University of Zagreb
Faculty of Chemical
Engineering and Technology

- Sprezanja u aromatima mogu biti jako komplicirana
  - Monosupstituirani aromatski prsten može u NMR spektru pokazivati jasni signal ili kompleksni signal koji ima puno sprega

- ❑ Složenija sprezanja javljaju se ukoliko 2 različite susjedne skupine protona "cijepaju" treću skupinu protona
- ❑ U donjem primjeru, H_b se spreže s dvije skupine različitih protona: H_a i H_c
  - ❑ Teoretski se H_b može "cijepati" u triplet kvarteta (12 pikova) ali se to rijetko razaznaje na taj način u NMR spektru
  - ❑ U spektru 1-nitropropana vidi se sprezanje protona H_b na samo 6 pikova

